

Mål eller medel?

*En analys av kvinnors roller i Försvarsmaktens handbok för
integrering av ett genderperspektiv*

Anna Svantesson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK61

Termin: Hötterminen 2016

Handledare: Olof Beckman

Omfång: 15 869 ord

Abstract

Year 2000 the United Nations Security Council adopted resolution 1325 on women, peace and security. As a result the Swedish Armed Forces published a handbook for integration of a gender perspective, both in the organization and in their international operations. The handbook is the primary material of this thesis and it describes that the gender perspective is not only a goal in itself, but also a means to achievement. The purpose is therefore to examine in what proportion the handbook represent this double ambition and what impact this could have. The analytical questions of this paper is how women's roles both as a means to achievement and a goal are expressed in the handbook and how this affects the reproduction of traditional gender roles, as well as the intrinsic value for women. The secondary material consist of an interview and a lecture with representatives from the Swedish Armed Forces and the Swedish Defence Research Agency. The theoretical framework is based on Raewyn Connell's theory of the gender order and Cynthia Enloe's reflections about the patriarchal dimensions of militarization and globalization. The method is based on Carol Bacchi's critical discourse analysis called "*What's the Problem Represented to be?*"-approach, which provides six questions as analytical tools for interrogating policy documents. The findings shows that gender mainstreaming had to be justified before being accepted in to the traditional male-dominated organization. This resulted in pointing out that female participation increased military effectiveness. Something that shows the disproportionately of using gender mainstreaming as both a means to achievements and a goal in itself. This may result in reproducing traditional gender roles and reduce the intrinsic value for women.

Key words: Resolution 1325, Gender mainstreaming, Swedish Armed Forces, Cynthia Enloe, Raewyn Connell, Carol Bacchi

Sammanfattning

År 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet. Som följd har svenska Försvarsmakten publicerat en handbok för integreringen av ett genderperspektiv, både i verksamheten och i internationella operationer. Handboken utgör undersökningens primärmaterial och beskriver att integreringen av ett genderperspektiv både är ett medel och ett mål. Syftet är således att undersöka i vilken proportion handboken uttrycker denna dubbla målsättning, samt vilka effekter detta kan ge. Uppsatsens frågeställningen blir därför hur kvinnors roll som medel och mål kommer till uttryck i handboken, samt vad det innebär för reproduktionen av kvinnors roller och egenvärde. Uppsatsens sekundärmaterial består bland annat av en intervju och en föreläsning med representanter från Försvarsmakten och Totalförsvarets forskningsinstitut. Uppsatsens teoretiska ramverk består av Raewyn Connells teori om genusordningen och Cynthia Enloes analys om de patriarkala dimensionerna i globalisering och militarisering. Metoden utgörs av Carol Bacchis kritiska diskursanalys vid namn "*What's the Problem Represented to be?*"-approach. Metoden tillgodoser sex frågor som utgör analytiska verktyg för att förhöra policydokument. Granskningen av primärmaterialen visar att jämställdhetsintegrering har behövts rättfärdigas för att accepteras i den traditionellt mansdominerade verksamheten. Detta resulterade i att framhålla kvinnor som medel för ökad operationell effektivitet. Något som påvisar att handboken uttrycker ett oproportionellt förhållande mellan jämställdhet som medel och som mål. Vilket i sin tur riskerar att reproducera traditionella könsroller, samt reducera kvinnors egenvärde.

Nyckelord: *Resolution 1325, Jämställdhetsintegrering, Försvarsmakten, Cynthia Enloe, Raewyn Connell, Carol Bacchi*

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1.	Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2.	Material och avgränsningar	3
1.2.1.	Primärmaterial	3
1.2.2.	Sekundärmaterial	4
2.	Teori och metod	8
2.1.	Teoretiskt ramverk	8
2.1.1.	Raewyn Connell	8
2.1.2.	Cynthia Enloe	10
2.1.3.	Teoretisk positionering	12
2.2.	Metod	12
2.2.1	Carol Bacchi och WPR-approach	13
3.	Litteraturöversikt och tidigare forskning	18
3.1.	Genusbegreppet	18
3.2.	Jämställdhetsintegrering i militär verksamhet och offentlig sektor	19
3.3.	Mitt bidrag till forskningen	22
4.	Undersökning	23
4.1.	Vad är det presenterade ”problemet” i Försvarmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv?	23
4.2.	Vilka förutsättningar och antaganden stödjer framställningen av handbokens problem?	27
4.3.	Hur har det presenterade problemet i handboken uppdagats?	30
4.4.	Vad lämnas oproblematiserat i handbokens formulering?	35
4.5.	Vilka effekter producerar presentationen av handbokens problemformulering?	37
4.6.	Vart har presentationen av handboken blivit producerad, spridd och försvarad?	44
5.	Slutdiskussion	46
	Referenser	49
	Bilaga - Intervjuguide	52

1. Inledning

Jämställdhetsintegrering och gender mainstreaming har funnits på den internationella agendan länge. Den tredje världskonferensen om kvinnor 1985 i Nairobi lyfte behovet av jämställdhetsintegrering på policynivå.¹ Efter det har jämställdhetsintegrering varit omdebatterat och förslaget förtydligades 1995 i *Beijing Plattform for Action*.² Fem år senare antogs FN:s resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet. Resolutionen syftar till att öka kvinnors deltagande i krishantering, i konfliktförebyggande arbete samt stärka kvinnors skydd i väpnade konflikter.³ FN:s säkerhetsråd uppmanar samtliga medlemsstater att säkerställa att kvinnor deltar i ökad utsträckning på alla beslutsnivåer för förebyggande, hantering och lösning av konflikter. Därför har många länder framtagit handlingsplaner för att genomföra jämställdhetsintegrering. Internationellt var Sverige år 2006 det näst första landet att utföra en nationell handlingsplan för arbetet med resolution 1325.⁴ För att implementera resolution 1325 samt öka det kvinnliga deltagandet i verksamhet, operationer och konfliktförebyggande arbete har svenska Försvarsmakten publicerat en handbok för integrering av ett genderperspektiv.

Försvarsmakten är och har alltid varit en mansdominerad verksamhet. Det var inte förrän år 1989 som kvinnor fick inträde till samtliga delar av verksamheten.⁵ Det är därför intressant att iaktta hur en traditionellt maskulin verksamhet åtar sig att aktivt arbeta med integrering av jämställdhetsperspektiv. Inte minst vad gäller hur riktlinjerna formuleras. Jämställdhetsintegreringen är, enligt Försvarsmakten, en strategi där ett jämställdhetsperspektiv integreras i alla politik och verksamhetsområden och i alla led

¹ Third World Conference on Women, Report of the world conference to review and appraise the achievements of the United Nations decade for women: *Equality, development and peace*, Nairobi, 15-26 July, 1985.

² Fourth World Conference on Women, *Beijing Declaration and Platform for Action* (1995), September.

³ United Nations Security Council Resolution, UNSCR 1325, S/RES/1325(2000), October 31, 2000.

⁴ Egnell, Robert, 2016, *Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security*, s.2.

⁵ Försvarsmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, 2015-09-25, FM2015-15593:1, s. 8.

av beslutsfattande, planering och utförande av verksamhet inom dessa områden.⁶ I handboken beskrivs följande:

”Försvarens genderarbete är både ett förhållningssätt och ett verktyg som bidrar till ökad kvalitet i verksamheten. Med andra ord, det är både ett medel och ett mål.”⁷

Med bakgrund av denna formulering kommer uppsatsen att undersöka hur förhållandet mellan jämställdhet som medel och som mål kommer i uttryck, samt vad det innebär för kvinnors intrinsikala värde.

1.1. Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problematiken med en handbok som utgör riktlinjer för jämställdhetsintegrering inom en mansdominerad verksamhet, är om handboken reproducerar de könsnormer som den säger sig vilja motverka. Detta kan resultera i att kvinnan snarare tjänar ett instrumentellt värde. Det finns även en problematik om jämställdhetsintegrering och kvinnligt deltagande används som ett medel och ett mål, på ett oproportionerligt sätt. Målet med undersökningen är att resonera kring huruvida jämställdhetsintegreringen som handboken bedriver verkligen gynnar kvinnor utifrån deras egenvärde, eller om Försvarens jämställdhetsintegrering tenderar att behandlar kvinnor som ett medel för framgång. Syftet blir således att undersöka i vilken proportion handboken uttrycker jämställdhet som ett medel och ett mål, samt vilka effekter detta kan ge. För att få klarhet i nämnd problemformulering och för att undersökningen ska nå sitt syfte kommer följande frågeställning behandlas:

- *Hur kommer kvinnors roller som medel och som mål till uttryck i Försvarens handbok för integrering av ett genderperspektiv?*
- *Vad innebär Handbok Genders dubbla målsättningar för reproduktion av kvinnors roller och kvinnors egenvärde inom Försvaret och vid genomförande av operationer?*

⁶ Försvarens makten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap (1:1)*, (H Gender1-1 2016) 2016, publikationsnummer: M7739-352072, s. 16.

⁷ Försvarens makten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 10.

1.2. Material och avgränsningar

Kapitlet är uppdelat eftersom primärmaterialet är ett enskilt styrdokument, medan sekundärmaterialet består av flera material som skiljer sig i både karaktär och form. Avsiktligt kommer undersökningen exkludera en djupgående analys kring vilket utrymme handboken ger transgenderspektivet. Anledningen till detta är för att handboken explicit i sina riktlinjer fokuserar på ett område som berör jämställdhet och jämställdhetsintegrering. Något som enligt handbokens egen begreppsdefinition syftar till ”att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets och samhällets alla områden”.⁸

Ytterligare avgränsningar är att undersökningen enbart kommer att granska den svenska Försvarmaktens styrdokument, eftersom handboken är skapad att gälla den svenska militära verksamheten. Trots det finns forskare i forskningsöversikten som hänvisar till andra länders jämställdhetsintegrering. Detta är något som kommer användas för att dra paralleller, men kommer inte att utgöra ett primärt fokus för undersökningen. Inte heller kommer liknande handböcker eller styrdokument gällande jämställdhetsintegrering inom militära organisationer, såsom NATO, behandlas i denna undersökning.

1.2.1. Primärmaterial

För att öka jämställdheten i försvarets verksamhet nationellt och internationellt har Försvarmakten publicerat en handbok för integrering av ett genderperspektiv. Begreppet ”genderperspektiv” används kontinuerligt av Försvarmakten och kommer användas i uppsatsen vid hänvisning till primärmaterialet. Vid egen tolkning och resonemang används istället begreppet genus eller jämställdhet. Handboken (som förkortas H Gender) publicerades och fastställdes 2016-09-01. Försvarmakten beskriver själva H Gender som en del av deras långsiktiga arbete för ökad jämställdhet och integrering av genderperspektiv i verksamhetens produktion, operationer och insatser. Den övergripande målsättningen med handboken är att i första hand implementera genderperspektivet och FN:s resolution 1325 (samt efterföljande resolutioner) främst på taktisk nivå. Målsättningen innefattar därav två inriktningar i implementeringen av ett genderperspektiv,

⁸ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 16.

dels att uppnå jämställdhet inom Försvarsmakten men också för att skydda civilbefolkningen i händelse av väpnad konflikt. Handboken ska förklara, vägleda och agera som rådgivande vid utbildning, ledning, planering, genomförande och uppföljning av verksamheten.⁹

Fortsatt beskriver Försvarsmakten att H Gender ska ge fördjupad kunskap om genderperspektivet inom Försvarsmakten och ge konkreta verktyg om hur det kan integreras i verksamheten. Handboken beskriver att Försvarsmakten har identifierat tre grundläggande perspektiv: rättighetsperspektivet, personalförsörjningsperspektivet och operativa förmågeperspektivet.¹⁰

H Gender finns i tre olika delar bestående av 1:1 Teoretiska grunder och ledarskap, 1:2 Genomförande samt 1:3 Typscenarier, som kan användas tillsammans eller separat. Teoretiska grunder och ledarskap förklarar hur Försvarsmakten integrerar genderperspektivet och vänder sig till de chefer som behöver stöd i sitt ledarskap. Delen för genomförandet ska ge praktiska råd för hur integreringen av genderperspektivet ska användas i det dagliga arbetet. Slutligen ger typscenarier sammanlagt sju olika scenarion som kan användas för att öva på att integrera genderperspektivet.¹¹

1.2.2. Sekundärmaterial

Följande stycke presenterar undersökningens sekundärmaterial som sammansatt består av material av olika karaktär. Först presenteras litteratur, styrdokument, sammanfattningar och en resolution. Sedan presenteras en intervju följt av en inspelad föreläsning.

En avhandling vid namn ”*Implementing a Gender Perspective in Military Organisations and Operations - The Swedish Armed Forces Model*” skriven av Robert Egnell, Petter Hojem och Hannes Berts, Uppsala universitet kommer att användas som sekundärmaterial. Framst kommer avhandlingen användas för att få stöd i historiska redogörelser som ger en bättre uppfattning om hur framtagningsprocessen sett ut för primärmaterial.¹²

Nordiskt Centrum för genus i militära operationer har givit ut en sammanfattning vid namn ”*UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security Summary*”

⁹ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, 2016, s. 8.

¹⁰ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, 2016, s. 23.

¹¹ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, 2016, s. 6.

¹² Robert Egnell, Petter Hojem och Hannes Berts, ”*Implementing a Gender Perspective in Military Organisations and Operations - The Swedish Armed Forces Model*”, Uppsala universitet, 2012.

and Extracts for Military” som förklarar resolution 1325 och de sju efterkommande resolutionerna¹³ om kvinnor, fred och säkerhet. Sammanfattningen används för att få en helhetsbild över de folkrättsliga formuleringarna samt ge kunskap om resolutionernas innehåll när annan litteratur och forskning hänvisar till dessa.¹⁴

Försvarsmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, 2015-09-25 (FM2015-15593:1) utgör en del av undersökningens sekundärmaterial. I handlingsplanen presenterar Försvarsmakten sin vision avseende jämställdhet i verksamheten. Handlingsplanen inkluderar även en bakgrund, nulägesbeskrivning och identifierade utvecklingsbehov. Detta dokument används för att skapa en bättre helhetsbild över Försvarsmaktens historia och bakgrund inom jämställdhetsarbetet.

Ytterligare sekundärmaterial är FN:s resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet som antogs år 2000 av FN:s säkerhetsråd.¹⁵ Denna resolution är grundläggande för att förstå varför och hur H Gender har producerats. Genom resolution 1325 uppmanar säkerhetsrådet samtliga medlemsstater i FN ”att se till att kvinnor i ökad utsträckning deltar på alla beslutsnivåer i nationella, regionala och internationella institutioner och mekanismer för förebyggande, hantering och lösning av konflikter.”¹⁶ Vilket berör Sverige då vi har institutioner som verkar vid väpnade konflikter, trots att vi befinner oss i fred.

Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020 är också en del av sekundärmaterialiet. Styrdokumentet är Sveriges tredje nationella handlingsplan för implementeringen av resolution 1325 och dess efterföljande resolutioner.¹⁷

Uppsatsens sekundärmaterial består även av en intervju tillsammans med två personer som arbetat med framställandet av H Gender. Dessa två personer är Helené Lackenbauer, som arbetar som forskare på FOI (Totalförsvarets forskningsinstitut) och Pontus Weström som är genderrådgivare på Insatsstaben vid Försvarsmaktens Högkvarter. Intervjun var gemensam och tog plats tisdagen den 29 november 2016, kl. 08.30 på Lidingövägen 24, vid Försvarsmaktens Högkvarter. Dessa empiriska och kvalitativa data

¹³ *UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security - Summary and Extracts for Military*”, Nordic Center for Gender in military operation, Swedish Armed Forces, 2016-05-01, vilket syftar på: res. 1820 (2008), res. 1888 (2009), res. 1889 (2009), res 1960 (2010) , res. 2106 (2013), res. 2122 (2013), res. 2242 (2015).

¹⁴ *UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security - Summary and Extracts for Military*”, Nordic Center for Gender in military operation, Swedish Armed Forces, 2016.

¹⁵ United Nations Security Council Resolution, UNSCR 1325, S/RES/1325(2000), October 31, 2000.

¹⁶ United Nations Security Council Resolution, UNSCR 1325, §1.

¹⁷ Regeringskansliet, Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020, 2016, artikelnummer 16.024.

kommer att användas som sekundärmaterial i den mening att kompletterade blockcitats presenteras i uppsatsens undersökning samt slutdiskussion. Informanternas intervjusvar kommer dock inte utgöra det grundläggande materialet av undersökningen. Snarare kommer svaren presenteras på ett sätt som ger undersökningens resonemang en mer nyanserad bild av primärmaterialiet.

Forskningsetiska bedömningar har gjorts gällande den kvalitativa intervjustudien. Båda informanterna accepterade via telefonsamtal en förfrågan om intervju. Båda parter hade i förväg föreslagit att genomföra intervjun gemensamt då de under samtalets gång kunde komplettera varandras kunskapsområden. Detta passade även bra för undersökningen, då en interaktiv intervju ger en bredare och mer dynamisk diskussion. Vid användning av kvalitativ intervjumetod gjordes ett strategiskt urval grundat på informanternas lämplighet att kunna besvara mina frågor. Eftersom både Pontus Weström och Helené Lackenbauer har arbetat med primärmaterialiet ansågs de som relevanta källor. Valet av informanter grundar sig i deras kunskap inom området, samt deras tillgänglighet att besvara frågorna.¹⁸

Asbjorn Johannessen och Per Arne Tufte beskriver i sin bok *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod* att intervjumetod ofta särskiljs mellan strukturerad intervju och ostrukturerad intervju. Det finns även en tredje form för intervju som kallas ”delvis strukturerad intervju”, vilket är formen för den intervjumetod som används i undersökningen. En delvis strukturerad intervju har en så kallad ”intervjuguide” som består av en lista med teman och generella frågor.¹⁹ Intervjufrågorna återfinns i bilaga 1. Inför intervjun hade intervjuguiden formulerats och distribuerats till informanterna för eventuella förberedelser. Dock behölls frågorna i intervjuguiden ”öppna”. Detta betyder, enligt Johannessen och Tufte, att informanterna får formulera svaren med egna ord utan att intervjuaren har någon inverkan. En delvis strukturerad intervju ansågs som lämpligast för undersökningen eftersom frågorna ska skapa möjlighet för informanterna att komma med fördjupade svar och diskutera utanför de förbestämda frågorna. Detta underlättar diskussionen mellan informanterna och gav möjlighet att ställa följdfrågor som uppstod under intervjuns gång. Enligt Johannessen och Tufte är det nyttigt för forskaren eftersom det skapar en kontext som förenklar tolkningen av svaren.²⁰

¹⁸ Johannessen, Asbjorn & Tufte, Per Arne, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 2003, Liber AB, s. 85.

¹⁹ Johannessen & Tufte, 2003, s. 97-98.

²⁰ Johannessen & Tufte, 2003, s. 97-98.

Informanterna blev informerade om att intervjun avsågs att spelas in för att sedan transkriberas. Informanterna erbjöds dessutom att ta del av de transkriberade uttågarna innan undersökningen publicerades. Vid transkribering finns olika tillvägagångssätt och valet för denna undersökning lyfter fram innehållet i intervjun, snarare än uttrycksformen. Detta betyder att återgivningen av talspråket inte är exakt.²¹

Slutligen består sekundärmaterial av en inspelad föreläsning av Martina Lindberg, strateg för jämställdhet och jämlikhet på Ledningsstaben vid Försvarmaktens Höghälsö. Föreläsningen är en del av Föreningen för utvecklingsfrågor (FUF) föreläsningsserie vid namn ”FUF-fåtölj”, där talare inom olika områden bjuds in för presentation och frågor. Föreläsningen gick under temat ”Resolution 1325 & internationellt försvarsarbete” där Martina Lindberg var ensam talare. Jag närvarade personligen vid denna föreläsning och fick tillfälle att ställa frågor direkt till Martina Lindberg om handboken. Hela föreläsningen finns inspelad och publicerad på FUF:s externa webbsida för allmänheten att ta del av.²² Detta betyder att återgivelsen från föreläsningen inte följer samma forskningsetiska principer som informanternas intervjusvar.

Det källkritiska förhållningssättet som riktas mot sekundärmaterialen grundar sig i en medvetenhet om att informanterna och föreläsaren arbetar på Försvarmakten eller en institution som på något sätt är bunden till Försvarmakten. Trots att FOI inte är en del av Försvarmakten och bedriver forskning för andra parter så fungerar FOI, enligt dem själva, som kunskapsbärare för försvaret.²³ Eftersom parternas intervjusvar och föreläsning presenteras i egenskap av deras profession är det oundvikligt för individerna att svara partiskt i viss mån. Därför tolkas inte informationen som neutral.

²¹ Fangen, Katrine & Sellerberg Ann-Mari (red.), *Många möjliga metoder*, 2011, Studentlitteratur, s. 63.

²² <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

²³ <https://www.foi.se/kunder--partners/foi-och-forsvaret.html> (senast hämtad 2016-11-26).

2. Teori och metod

Följande kapitel redogör för det teoretiska ramverk och den metod som min undersökning kommer att utgå från. Först presenteras de två teorier som är utgångspunkten för granskningen av primärmaterialet. Den teoretiska utgångspunkten utgörs av ett ramverk då min tolkning inte presenterar en helhetsbild av forskarnas teorier inom området, utan enbart ett urval av deras analyser. Ramverket skapas för att ge forskarna rättvisa och förmedla en medvetenhet om att deras forskning innehåller ett större utbud än vad denna undersökning kommer att redogöra för. I kapitlets andra del presenteras den metod som används vid undersökningen.

2.1. Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket kommer som tidigare nämnt att utgöras av två infallsvinklar. Dessa grundar sig i delar av Cynthia Enloe och Raewyn Connell analyser som kommer att presenteras mer utförligt i separata sektioner nedan. Ramverket består av detta urval då teorierna kompletterar varandra på ett sätt som ger undersökningen en bredare spektra. De två olika angreppssätten fyller en funktion för undersökningen och tillgodoser analytiska verktyg för granskning av primärmaterialet.

2.1.1. Raewyn Connell

Raewyn Connell, född 1944 i Australien, är forskare inom sociologin vars mest kända teorier är inom fältet för genus och mansnormer. Connell har även haft stort inflytande med sina teorier angående queerforskning. Eftersom min undersökning är avgränsad till jämställdhetsintegrering och genus kommer främst Connells teorier om genusordning

att belysas. Connell diskuterar, i sin bok *Om genus*, hur genus kan tolkas. Hon menar att vara man eller kvinna inte är ett förutbestämt tillstånd utan ett blivande sådant under aktiv konstruktion. Connell fortsätter förklara att synen på kvinnligt och manligt inte behöver ses som något av naturen givet. Genus handlar framförallt om de sociala relationer inom vilka individer och grupper agerar, vilket skapar varaktiga mönster och en struktur som vi förhåller oss till. Connell förtydligar att genus inte är ett uttryck för biologin och inte heller en fast dikotomi i människors liv eller personligheter.²⁴

Connell förklarar också att genus är en social struktur, men av ett speciellt slag eftersom den förhåller sig till människokroppen. Här särskiljer hon distinkt mellan det socialt konstruerade genus, och det biologiska könet. Hon menar att vissa aspekter av vår anatomi är specialiserade för biologiska processer, men problemet med den definitionen är att den också tolkar in anpassningsförmågan i en dikotomi och att det antyder att kulturella mönster är en avspeglning av kroppsliga skillnader. För att förtydliga förklarar Connell problematiken med genus och kön som att genus är den struktur av sociala relationer som fokuserar på den reproduktiva arenan och den uppsättning praktiker som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i sociala processer. Detta gör också att samhället förhåller sig till genus och människokroppen på ett sätt som skapar konsekvenser för individens privatliv och mänsklighetens framtid.²⁵

Connell menar att problematiken är att de biologiska skillnaderna direkt avspeglas i en rad andra skillnader. Exempel på dessa är föreställningen om styrka och snabbhet (män anses vara starkare och snabbare), mekaniska färdigheter (män anses vara tekniskt skickligare) och personlighet (män anses vara mer aggressiva, medan kvinnor anses vara mer omhändertagande). Dessa skillnader tolkas som ”naturliga” vilket också leder till grunden för hur det sociala genusmönstret formas.²⁶

Det sociala genusmönstret kallar Connell för genusordning när det återfinns i ett samhälle. Denna genusordning återfinns enligt Connell i flera olika dimensioner, varav symbolism, kultur och diskurs är några av dessa. Hon menar att all sorts social praktik förutsätter en tolkning av världen utifrån diskurser. Språket (i tal och i skrift) är i allra högsta grad en analyserande symbol för genusrelationer. Connell menar att varje gång vi talar om en ”man” eller ”kvinna” hänvisas vi också till ett system av uppfattningar,

²⁴ Connell, Raewyn, *Om genus*, 2:a upplagan, 2009, Polity Press Ltd, Cambridge, Daidalos AB. s. 18-19.

²⁵ Connell, 2009, s. 24-25.

²⁶ Connell, 2009, s. 76-77.

förutsättningar, undertoner och anspelningar som har ackumulerats under hela vår kulturella historia.²⁷

Connells iakttagelser är intressanta att använda vid granskning av primärmaterialet, för att undersöka huruvida texten påvisar en genusordning som med hjälp av en diskurs förmedlar en dimension av genus där de biologiska skillnaderna avspeglar andra skillnader för individen.

2.1.2. Cynthia Enloe

Cynthia Enloe (1938) är en forskare inom feminism och militarism. Hon är professor vid Clark University vid Department of Women's Studies samt Department of International Development, Community and Social Change. Bland hennes mest kända verk finns böcker som *Bananas, Beaches and Bases*²⁸ (2000) där hon problematiserar de motsättningar feminismen möter på grund av den indoktrinerade mansnorm som befast sig genom historien. Cynthia Enloe är även en av de forskare som riktat kritik mot hur kvinnor porträtteras i krig och krigsskildringar. I *Womenandchildren: Making Feminist Sense of the Persian Gulf Crisis*²⁹ menar hon att kvinnor ofta framställs som hjälplösa offer som ska skyddas, och att kvinnor och barn sammanlänkas som en passiv grupp i situationer rörande konflikt och krig.

Undersökningens teoretiska utgångspunkt återfinns dock i Enloes bok *Globalization and Militarism: Feminist make the link* där hon sätter modern tids globalisering i perspektiv till militarisering.³⁰ Enloe menar att dagens samhälle är historiskt anmärkningsvärd på grund av sin globaliserade militarisering. Militarismen genomsyrar samtliga nivåer i samhället, men inte utan motstånd. På samma sätt som militariseringen karaktäriserar vår moderna tid, är också motståndet mot det ett kännetecken. För att förstå dynamiken mellan dessa motpoler och för att försöka tolka den militariserade värld vi lever i, måste vi utrusta oss med relevanta och pålitliga tolkningsverktyg för att skapa

²⁷ Connell, 2009, s. 115.

²⁸ Enloe, Cynthia, 2000, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley: University of California Press.

²⁹ Enloe, Cynthia, 1991, *Womenandchildren: Making Feminist Sense of the Persian Gulf Crisis*, Village Voice, September 25.

³⁰ Enloe, Cynthia, 2016, *Globalization and Militarism: Feminist make the link*, andra upplagan, Rowman & Littlefield.

förutsättningar att undersöka detta fenomen, menar Enloe. Dessa tolkningsverktyg kommer i form av olika koncept som kan belysa mönster som annars är osynliga. Som exempel tar Enloe konceptet ”femininitet”. Konceptet innehåller en variation av tolkningar för hur kvinnor och flickor tänker och betar sig (eller snarare bör tänka och bete sig). Dessa föreställningar skapar stereotypa bilder som formar idén om femininiteten. Detta koncept skapar grunden för den könsdynamik som sedan reproduceras och formar globaliseringen. För att undersöka den könskodade dynamiken inom globaliserad militarism är det nödvändigt att inte enbart kolla på konceptet ”femininitet” utan även på konceptet ”maskulinitet”. Med hennes bok avser hon undersöka könsdynamiken inom globaliserad militarism, bland annat genom att undersöka kvinnor inom militär verksamhet.³¹

Enloe menar att på tidigt 2000-tal ansågs den kvinnliga soldaten som en symbol för den ”moderna kvinnan”. Genom att äntra den annars mansdominerade sfären bröts också många tabun. Hon menar att det uppstod en gloria av modernitet runt den kvinnliga soldaten. Globaliseringsprocessen ökade också drivkraften att vara just modern. Enloe menar att militär verksamhet inte kan anse sig som modern om inte kvinnor återfinns i den. Hon menar också att staternas strategier tror att kvinnor i militären kan förbättra och inte försämra verksamheten, som det i stark kontrast ansetts innan. Delvis för att kvinnor kan interagera med andra kvinnor i de länder som militär verksamhet bedrivs. Enloe tar här upp Afghanistan som exempel, där kvinnliga soldater kan få i uppgift att bemöta lokala kvinnor utan att störa eller påverka konservativa sedvänjor.³²

Kvinnligt deltagande får statens militär att verka modern, både bland den egna statens befolkning men också för andra länder som observerar dem. Enloe menar dock att kvinnor i militär verksamhet fortfarande provocerar fram ambivalens, de både beundras och upprör. Dock är den nya uppfattningen att kvinnor kan vara till fördel i militären, men *enbart* (här lägger Enloe tonvikt) om deras egenskaper och förmågor kan bli kontrollerade på ett sätt som gör att de uppfyller statens mål.³³

³¹ Enloe, Cynthia, 2016, s. 2-5.

³² Enloe, 2016, s. 77-80.

³³ Enloe, 2016, s. 77-80.

2.1.3. Teoretisk positionering

Som tidigare nämnt tolkar jag urvalet av Connells och Enloes teorier som komplement till varandra. Connell och Enloe beskriver två sidor av hur problematiken med genus och jämställdhet kommer i uttryck. Connells beskrivning av genusordningen skapar förutsättningar för att tolka Enloes teorier om kvinnors roller som funktion och tillgång. Connells teorier om genusordningen kan således ses som en grund för att förstå Enloes fortsatta resonemang satt i ett militärt perspektiv. På så vis knyts Connell och Enloes teorier samman, eftersom den ena beskriver grundproblematiken och den andra sätter det i perspektiv till ett specifikt område. Connells förklaring om genus som agerande i sociala relationer förklarar också vilka förväntningar som finns på beteendet hos män och kvinnor, något som Enloe konkretiserar. Att Connell dessutom ger utrymme för de biologiska skillnaderna men samtidigt motsätter sig det som argument i sociala livet är viktigt för att tolka primärmaterialet. Därför tolkas det teoretiska urvalet som relevant till undersökningen.

2.2. Metod

I detta stycke presenteras undersökningens metod. Carol Bacchis specifika metod för att förhöra och tolka policydokument baseras på den kritiska diskursanalysen.³⁴ Bergström och Boréus menar i sin bok *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys* att diskursanalysen erbjuder en möjlighet till en breddad form av textanalys, och att man istället för att se idéer som återspeglings av den materiella verkligheten ser det som att idéerna förutsätter ett språk som i sin tur organiserar den sociala verkligheten.³⁵ De menar också att diskursanalysen kan relateras till olika typer av maktdordningar eftersom det språkliga mönstret sätter gränser för vårt sätt att tänka och handla.³⁶

³⁴ John Coveney i *Engaging with Carol Bacchi - Strategic Interventions and Exchanges*, Bletsas Angelique, Beasley, Chris (ed.), University of Adelaide Press, 2012, s. 74.

³⁵ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 353-354.

³⁶ Bergström & Boréus, 2012, s. 354.

Bergström och Boréus beskriver diskursanalysen som en metod där synen på språk och språkanvändning inte tolkas som ett neutralt instrument för kommunikation, eftersom språkanvändning är en social aktivitet som formar och formas av en social kontext.³⁷ Språket påverkar dessutom synen på oss själva och vår syn på världen konstitueras genom språket, menar Bergström och Boréus.³⁸ Utifrån detta perspektiv är diskursanalysen ett användbart verktyg eftersom syftet med denna uppsats är att undersöka om primärmaterialet genom sin språkanvändning använder jämställdhetsintegrering som ett medel mer än ett mål, där kvinnan blir ett instrumentellt värde.

Diskursanalysen kan därmed användas för att undersöka om Försvarsmakten formulerar handboken på ett sätt som reproducerar rådande könsnormer och maktordning.

2.2.1 Carol Bacchi och WPR-approach

Carol Bacchi är professor emerita vid universitetet i Adelaide, Australien, vars forskningsområde främst varit inom historia och politik med fokus på feministisk teori och studier av policys. Informationen om Bacchis metod och forskning hämtas huvudsakligen från boken *Engaging with Carol Bacchi*, Angelique Bletsas och Chris Beasley (red.) University of Adelaide Press. I bokens andra kapitel introducerar Carol Bacchi sin metod som går under namnet *What's the Problem Represented to be?*-approach, som förkortas WPR-approach. Bacchi redogör för WPR-approachen som en resurs och ett verktyg för att kritiskt granska och förhöra offentliga policydokument.³⁹ Bacchi menar själv att metodens premiss tar avstamp i att ifrågasätta policydokumentet och dess presenterade åtgärder, för att på så vis också avslöja vad som anses vara "problemet". Hon menar att policydokument ofta innefattar implicita framställningar av vad som anses vara problematiskt. Uppgiften med en WPR-approach är enligt Bacchi att läsa policydokumentet genom en kritisk granskning för att urskilja hur man presenterar problemet, vilket också ofta påvisar vad som lämnas oproblematiserat. För att genomföra metodens kritiska granskning på ett systematiskt sätt, presenterar Bacchi en uppsättning frågor

³⁷ Bergström & Boréus, 2012, s. 378.

³⁸ Bergström & Boréus, 2012, s. 379.

³⁹ Bacchi, Carol, i *Engaging with Carol Bacchi - Strategic Interventions and Exchanges*, Bletsas Angelique, Beasley, Chris (ed.), University of Adelaide Press, 2012, s. 21.

som bör användas som förhørsunderlag till policydokumentet.⁴⁰ Nedan redogörs för metodens originalfrågor, följt av den svenska översättning som hädanefter kommer att användas i undersökningen.

1. What's the 'problem' (for example, of 'problem gamblers', 'drug use/abuse', 'gender inequality', 'domestic violence', 'global warming', 'sexual harassment', etc.) represented to be in a specific policy or policy proposal?
2. What presuppositions or assumptions underpin this representation of the 'problem'?
3. How has this representation of the 'problem' come about?
4. What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the 'problem' be thought about differently?
5. What effects are produced by this representation of the 'problem'?
6. How/where has this representation of the 'problem' been produced, disseminated and defended? How has it been (or could it be) questioned, disrupted and replaced?

Den svenska översättningen förhåller sig till frågorna nedan. För att förtydliga omformuleras frågorna för att gälla undersökningens syfte och specifika primärmaterial.

1. Vad är det presenterade "problemet" i Försvarsmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv?

Denna fråga avser utkristallisera vad som presenteras vara problemet och behovet av handboken. Genom att ställa denna fråga klargörs även hur Försvarsmakten ser på problemet och vad de anser vara problematiskt med sakfrågan. Bacchi menar att policydokument ofta presenterar problemet på ett sätt som också påverkar synen på problemet. Hur en policy är formulerad och uttryckt skapar också ramverket för hur man tolkar problemet som policydokumentet säger sig vilja motverka eller åtgärda.⁴¹ Hon förklarar att fråga 1 bistår i att tydliggöra de implicita problemen i policydokumentet.⁴²

2. Vilka förutsättningar och antaganden stödjer framställningen av handbokens problem?

⁴⁰ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21.

⁴¹ Bacchi, Carol. *Analysing policy: What's the problem represented to be?*, Frenchs Forest:Pearson, 2009, s. 2.

⁴² Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21.

Frågan används för att urskilja vilka antaganden som finns för att också få förklaringen bakom problemet. Redan innan problemet presenteras finns en uppfattning om problemet, som också kan påvisa bakomliggande orsaker till policydokumentets utformning. Med andra ord kan det ifrågasättas vilka faktorer som existerar för att policydokumentet behövs. Dessa faktorer kan vara förutfattade och stereotypa föreställningar om hur verksamheter och individer beter sig. Helt enkelt de osynliga mönster som ofta utgör fördomsfulla ramverk för tolkningar i social praktik. Sammanfattningsvis föreslår Bacchi att man som följdfråga kan ställa sig vilka underliggande premisser som finns för policydokumentet.⁴³

3. Hur har det presenterade problemet i handboken uppdagats?

Med denna fråga går det att förhöra policydokumentet för att få mer klarhet i de historiskt bakomliggande förklaringarna till varför handboken framställts. Med hjälp av det går det också att beakta hur processen sett ut för att få förståelse för ”problemet”.⁴⁴ För att förtydliga kommer det inte att göras en djupgående historisk redogörelse för genushierarkin eller behovet av jämställdhetsintegrering per se. Snarare kommer frågan att förklara hur processen och eventuella kompromisser skapats vid utformning av handboken. Frågan kan således också ge förklaring till vissa specifika formuleringar eller val av begrepp i texten.

4. Vad lämnas oproblematiserat i handbokens formulering?

Sett ur denna specifika undersökning är denna fråga avgörande för analysen. Att ifrågasätta vad som exkluderas ur handboken ger också svar på hur Försvarsmakten resonerat kring sakfrågan. Här ges utrymme för att kritiskt granska de aspekter som handboken saknar i sin formulering. Frågan ger också möjlighet för analys kring vilka anledningar som ligger bakom detta. Delvis är frågan till för att belysa vad som kan tolkas som ofullständigt med handboken samt synliggöra hur formuleringar kan tolkas som problematiska. Dock ges även möjlighet att resonera kring vilka möjligheter som finns för handboken att tolkas i olika perspektiv.⁴⁵ Vad gäller denna fråga kommer sekundärmaterial ta större del vad gäller förklaringar och resonemang, eftersom det ger olika nyanser för de bakomliggande orsakerna.

⁴³ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 22.

⁴⁴ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 22.

⁴⁵ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 22.

5. Vilka effekter producerar presentationen av handbokens problemformulering?

Frågan syftar till de effekter och konsekvenser som handbokens formuleringar kan leda till. Det vill säga om de aspekter som handboken lämnar oproblematiserade också kan skapa konsekvenser vid tolkning av materialet. Här menar Carol Bacchi att policydokumentets formulering kan ge effekt på ett sätt som också formar individers uppfattning av sig själva och problemet som formuleras i materialet.⁴⁶ För att kommentera denna fråga är den särskilt relevant i perspektiv till tidigare forskning i forskningsöversikten, eftersom många forskare presenterar aspekter och konsekvenser av jämställdhetsintegrering.

6. Var har presentationen av handboken blivit producerad, spridd och försvarad?

Frågan avser skapa medvetenhet om i vilken kontext materialet skapats. Det vill säga vem som adresserar policydokumentet och vilken målgrupp den riktar sig till. Detta skapar också förståelse till varför handboken formulerats på det sätt som den gjort. Frågan belyser handbokens dominant position och om det kan utmanas i sin kontext.⁴⁷

Att använda dessa sex frågor på materialet skapar enligt Bacchi en särskild form av subjektivitet, vilket påverkar hur vi ser oss själva och andra.⁴⁸ Fråga 3 och 6 inkluderades inte i Bacchis ursprungliga metod, istället lades dessa två till i ett senare skede för att skapa en skarpare medvetenhet kring den maktstruktur som finns i skapandet av problempresentationer.⁴⁹

Metoden ger konkreta verktyg för att specifikt förhöra policydokumentet. Det skapar förutsättningar för att tolka det implicita och underförstådda som primärmaterialet innehåller, vilket går i linje med uppsatsens syfte. Metoden ger en uppsättning frågor som systematiskt följer undersökningen av handboken på ett metodiskt sätt. Detta underlättar både för undersökningen, men även för läsaren att följa resonemanget. Sammanfattningsvis kommer metoden på ett systematiskt sätt angripa samtliga tre delar av handboken och redogöra för resonemangen kring varje metodologisk fråga. Undersök-

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Bacchi, 2009, s. 10.

⁴⁸ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 22.

⁴⁹ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 23.

ningen kommer således bestå av 6 olika delar, en för varje fråga som ställs till handboken. Metoden är därför till fördel för presentationen eftersom det blir tydligare att följa varje enskild fråga i tydligt disponerade stycken.

3. Litteraturöversikt och tidigare forskning

Undersökningen fokuserar på både användningen av begreppet genus och implementeringen av genderperspektivet i Försvarmaktens handbok. Därför är forskningsöversikten uppdelad i två områden. Första delen fokuserar på forskning kring begreppet genus som definition och fenomen. Denna forskning förmedlar användbara verktyg för att analysera huruvida primärmaterialet använder begreppet på ett trovärdigt sätt. Den andra sektionen fokuserar på jämställdhetsintegrering (begreppet gender mainstreaming i internationella sammanhang). Där framförs både forskning inom området jämställdhetsintegrering i militär verksamhet och i offentlig sektor, vars slutsatser är intressanta att använda i undersökningen. Forskningsöversikten redogör för hur jämställdhetsintegrering kommit till uttryck både teoretiskt och praktiskt i militär verksamhet och operationer, vilket är relevant då både fördelar, nackdelar samt konsekvenser presenteras.

3.1. Genusbegreppet

Det finns ett brett kunskapsläge inom området. Begreppet genus är ett mycket omdebatterat och aktuellt ämne. Forskare inom genusområdet menar att människor inte föds till kvinnor eller män, utan att de skapas till det.⁵⁰ Begreppet belyser och kritiserar hur samhället hänvisar och tillskriver individer en social könsidentitet på grund av sina biologiska skillnader. Genus används för att beskriva den sociala, kulturella och historiska konstruktion av föreställningen kring man och kvinna.⁵¹

⁵⁰ Stanley, Liz, i Jackson, Stevi & Scott, Sue (ed.), *Gender: A sociological reader*, 2002, s. 28.

⁵¹ <http://www.genusfokus.se/om/> (hämtad 2016-10-22).

Professor Yvonne Hirdman introducerade begreppet genus 1988 för att finna en svenskspråkig motsvarighet till engelskans ord ”gender”.⁵² I hennes bok ”*Vad bör göras: Jämställdhet och politik under femtio år*”, redogör Hirdman historiskt för det jämställdhetsarbete som bedrivits i vår moderna tid. Hon menar att mycket har hänt i jämställdhetspolitiken och trots att vi har kommit långt så är det inte tillräckligt. Hirdman sammanfattar jämställdhetsarbetets och ifrågasätter vad som bör göras när genusordningen mellan män och kvinnor fortfarande är så stark.⁵³

Heléne Thomsson och Ylva Elvin-Nowak (båda fil. dr i psykologi) resonerar om det teoretiska angreppssätt som bör riktas mot kön och könstillhörighet. De menar att kön inte huvudsakligen är ett substantiv utan snarare en verbform. De argumenterar för att kön är hopkopplat med ”att göra” och att analysera kön utifrån ett verbperspektiv ger möjligheten att rikta fokus på människors aktiva handlingar. Med det menar Thomsson och Elvin-Nowak att kön återfinns i allt runt omkring oss, och att vi påverkas av det kön som vi tillskrivs i alla relationer och i alla situationer.⁵⁴

Dessa forskare presenterar definitioner inom genusbegreppet samt framför olika perspektiv som ger en bra grund för granskning av primärmaterialet.

3.2. Jämställdhetsintegrering i militär verksamhet och offentlig sektor

I kommande stycke presenteras ett urval av forskning inom området jämställdhetsintegrering. Delvis framförs de forskare som behandlar jämställdhetsintegrering i militär verksamhet och i väpnad konflikt, men även de som behandlar jämställdhetsintegrering i andra delar av samhället. Vad gäller kritik mot gender mainstreaming i krig och konflikt är det oundvikligt att hänvisa till Laura Sjöberg, som är forskare inom internationella relationer med fokus på feminism och genus. I sin bok *Gender, War, and Conflict* gör hon en omfattande analys om genus i konfliktsammanhang samt diskuterar både hur

⁵² <http://www.genusfokus.se/om/> (hämtad 2016-10-22).

⁵³ Hirdman, Yvonne, *Vad bör göras? Jämställdhet och politik under femtio år*, 2014, s. 9-11.

⁵⁴ Thomsson, Heléne & Elvin-Nowak, Ylva, *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, 2003, Albert Bonniers Förlag. s. 11.

könskodat krig är och hur viktigt det är att applicera ett genusperspektiv på samtliga nivåer i konflikt. Sjöberg menar dessutom att jämställdhetsintegrering på policynivå självklart är positivt och välbehövligt, men att det ofta rör sig om propaganda snarare än genuina syften.⁵⁵

Robert Egnell är professor på Försvarshögskolan och har gjort en studie om implementering av genderperspektiv i försvaret. Publikationen heter *Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security* och publicerades i PRISM:s upplaga i mars 2016. PRISM är en tidskrift inom försvar och säkerhet som publiceras av USA:s ”Center for Complex Operations”.⁵⁶ Bland annat beskriver Egnell att försvaret fokuserar på hur militära operationer effektiviseras genom användandet av ett genusperspektiv, samtidigt som det finns ett motstånd till detta i den mansdominerade verksamheten. Egnell menar att militär verksamhet generellt har en kultur som motsätter sig implementering av genusperspektiv, men att processen för förändring är långt ifrån omöjlig. Han menar dock att arbetet med genusintegreringen måste ske utifrån den militära kontexten och dess ramverk.⁵⁷

Carol Cohn är föreläsare om kvinnoforskning vid University of Massachusetts Boston med fokus på genus i global politik, konflikt och säkerhetsfrågor. I hennes artikel *Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?* menar hon att processen för implementeringen är mycket mer komplex och mångfaceterad än vad den först verkat.⁵⁸ Cohn resonerar om resolution 1325 verkligen återspeglar grundmotivationen och vilka utmaningar som finns för att omsätta processen i praktiken.⁵⁹ Hon menar att kvinnor ofta ses som fredsskapande aktörer i militär verksamhet. Något som är problematiskt eftersom det inte riktar fokus på det egentliga problemet, som enligt henne är den strukturella krigskulturen. Den maskulina dominansen och det manliga systemet problematiseras inte om kvinnor används till militär framgång. Istället kvarstår krigsföringen som i sin tur ofta missgynnar kvinnor mest.⁶⁰

⁵⁵ Sjöberg, Laura, 2014, *Gender, War, and Conflict*, Polity, s. 153.

⁵⁶ <http://cco.ndu.edu/About.aspx> (hämtad 2016-10-22).

⁵⁷ Egnell, Robert, 2016, *Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security*, s. 87.

⁵⁸ Cohn, Carol, 2008, *Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?*, Boston Consortium on Gender, Security and Human Rights, Working Paper No. 204, s. 3.

⁵⁹ Cohn, 2008, s. 3.

⁶⁰ Cohn, 2008, s. 15-17.

Johanna Valenius, undersöker i sin artikel *A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations* hur genus konstrueras i FN:s olika styrdokument och i fredsbevarande operationer. Hon menar att jämställdhetsintegreringen ofta tenderar att porträttera kvinnor som offer eller som inneboende fredliga. Detta har två problematiska konsekvenser. På ett sätt blir det internationella samfundet inkapabla till att se lokala kvinnor som aktörer för sin egen framtid. För det andra blir kvinnligt deltagande en förutsättning för att skapa en lugnare och mer pacifistisk effekt för de manliga kollegorna. Som ett resultat av detta blir de traditionella könsrollerna reproducerade och variationen av vad som anses som manligt och kvinnligt blir ignorerat. Valenius menar också att för att uppnå en jämnare fördelning och öka det kvinnliga deltagandet behövs kvinnoorganisationer övertyga FN om att integrering hjälper organisationen att göra sitt jobb bättre. Gender mainstreaming blev då istället en strategi för FN för att göra den egna verksamheten mer effektiv.⁶¹

Kerstin Alnebratt (föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning) och Malin Rönnblom (docent i statsvetenskap vid Umeå universitet) har tillsammans skrivit en bok vid namn *Feminism som byråkrati*, som publicerades 2016. I boken ifrågasätter de varför jämställdhetsintegreringen går långsamt och varför den inte fungerar. Här menar Alnebratt och Rönnblom att stöd, kunskap och administration är nyckelprinciper till varför jämställdhetsintegreringen inte fungerar effektivt.⁶²

I boken *Jämställdhet i verksamhetsutveckling*, har Kristina Lindholm (red.) tillsammans med 13 andra forskare och professorer behandlat frågan om jämställdhetsintegrering i offentlig sektor. Även om boken inte specifikt knyter an till Försvarsmakten så förklarar författarna olika synsätt på den problematik som finns vid arbete med jämställdhetsintegrering i offentlig sektor. Boken är övergripande och förklarar begreppet jämställdhetsintegrering samt belyser problematiken historiskt såväl som i aktuella skeenden.⁶³

Att kartlägga dessa forskare är av relevans till undersökningen då deras slutsatser belyser problematiken med att integrera ett jämställdhetsperspektiv i praktiken. Slutsatserna ger därmed en intressant synvinkel vid granskning av policyarbetets formuleringar.

⁶¹ Valenius, Johanna, 2007, *A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations*, *International Peacekeeping*, 14:4, s. 510-523.

⁶² Alnebratt, Kerstin & Rönnblom, Malin, *Feminism som byråkrati*, 2016, Leopard förlag, s. 81.

⁶³ Lindholm, Kristina, (red.), 2011, *Jämställdhet i verksamhetsutveckling*, Studentlitteratur.

3.3. Mitt bidrag till forskningen

Mitt bidrag till forskningen baseras på att Försvarets H Gender är relativt nypublicerad (fastställande 2016-09-01). Således kan undersökningen sätta tidigare forskning om jämställdhetsintegrering i förhållande till det nya materialet. Det är intressant att se om Försvarets H har beaktat olika kritiska perspektiv på jämställdhetsintegrering och genusbegreppet eller om handboken lämnar något oproblematiserat. Därför kan undersökningen dra paralleller till tidigare forskares resonemang vid granskning av primärmaterial.

4. Undersökning

I detta kapitel presenteras uppsatsens undersökning. Kapitlet är strukturerat i sex delfrågor baserade på Carol Bacchis metod ”*What’s the Problem Represented to be?*”-*approach*. Frågorna är översatta till svenska och omformulerade för att gälla det specifika primärmaterial som granskas. Analysen resonerar kring hur kvinnors roll som medel och som mål kommer till uttryck i Försvarmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv, samt vad detta innebär för reproduktionen av könsroller och kvinnors egenvärde. Granskningen analyserar handbokens samtliga tre delar.

4.1. Vad är det presenterade ”problemet” i Försvarmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv?

Bacchi menar att metodens första fråga används för att förstå de implicita problemen i policydokumentet.⁶⁴ Bacchi menar att granskning av formuleringar i styrdokument kan ge klarhet i vad avsändaren anser sig behöva förbättra med hjälp av sin målsättning.⁶⁵ På så vis går det att tolka vad som ligger till grund för förbättringsbehovet och således också förstå det egentliga ”problemet” som presenteras.⁶⁶ Försvarmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv har, likt många andra policydokument, inte formulerat en explicit problemformulering. Istället är avsikten att klarlägga det implicita problem som presenteras, genom att undersöka vilka syften och målsättningar som handboken formulerar. Försvarmakten beskriver att handboken är en del av det långsiktiga arbetet för integrering av genderperspektivet.⁶⁷ Den explicita målsättningen är därför att öka jämställdheten inom myndigheten och i verksamheten.⁶⁸ Därför går det att tolka det

⁶⁴ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, 2016, s. 5.

⁶⁸ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.8.

som att integreringen av ett genderperspektiv i nuläget är ett problem inom Försvarmakten. Detta resonemang stöds av statistik från Försvarmaktens jämställdhetsplan för perioden 2015-2018. Enligt siffror från 2014 utgör kvinnor enbart 13% av all personal på Försvarmakten. Av alla civilanställda representerar kvinnorna dock 41% men återfinns enbart som 6% av alla yrkesofficerare och 11% av alla gruppbefäl, soldater eller sjömän.⁶⁹ Slutsatsen kan således vara att det finns ett problem med jämställdheten i Försvarmaktens organisation. I Gender beskriver att handboken i praktiken ska innebära att de strävar efter att i attityd, beteende och aktiviteter skapa förutsättningar för män och kvinnor att verka inom myndigheten på lika villkor.⁷⁰ Om det är ett mål som ska omsättas i praktiken kan det tolkas som att det finns ett problem med den attityd som existerar inom verksamheten. Denna problematik står inte uttryckligen i handboken, men kan implicit tolkas som att beteendet i nuläget inte tillgodoser tillräckliga förutsättningar för kvinnor och män att verka på lika villkor. Martina Lindberg, jämställdhetsstrateg på Försvarmakten, förklarar att attityden och den maskulina jargongen är något som Försvarmakten har arbetat med sedan länge. Hon menar att de har som vision att reformera verksamheten både kulturellt och strukturellt.⁷¹

Ett annat syfte med handboken är att få ett breddat rekryteringsunderlag och att öka kvalitén i all verksamhet, både i fredstid och under väpnad konflikt.⁷² Här kan det istället, med hjälp av WPR-metodens första fråga, tolkas som att Försvarmakten anser nuvarande rekrytering som ett problem. Försvarmakten har möjligtvis svårigheter att rekrytera kvinnor till verksamheten och ska då med hjälp av handboken nå ut till denna målgrupp. Dock sammanlänkar Försvarmakten rekryteringsunderlaget tillsammans med ökad kvalitet. Detta kan tolkas som att det delvis finns en brist på kvalitet i nuläget, men framförallt att rekrytering av kvinnor också automatiskt skulle öka kvalitén i verksamheten.

Här menar Pontus Weström och Helené Lackenbauer att det finns en tydlig skillnad i den generella utbildningsnivån för kvinnor och män i samhället. Kvinnor är generellt mer högutbildade än män. Unga flickors studieresultat är högre och de presterar

⁶⁹ Försvarmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, 2015-09-25, FM2015-15593:1, s.8.

⁷⁰ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 9.

⁷¹ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

⁷² Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.5.

bättre i skolan, vilket leder till att de når högre utbildningsnivåer och blir mer kvalificerade i vissa frågor. Därför är det eftersträvansvärt att kvinnor med hög kompetens söker sig till verksamheten, menar informanterna. Pontus Weström beskriver följande:

”Utbildningen är en aspekt i rekryteringsbasen som syns på personalavdelningen. Vår juridiska avdelning är mest kvinnor t.ex., det är mest kvinnor - för de har bäst betyg.”⁷³

Handboken beskriver också följande syfte:

”H Gender är ett verktyg för att stärka utvecklingen av en attraktiv myndighet dit de bästa talangerna söker sig för att vi i ord och handling upprätthåller respekten för allas lika värde.”⁷⁴

Denna formulering går hand i hand med föregående syfte - att bredda rekryteringen för att öka kvalitén. Att stärka utvecklingen av en attraktiv myndighet påvisar också ett implicit tvivel på att Försvarsmakten i nuläget är en verksamhet med högt renommé. Dock finns det en problematik med denna formulering eftersom det kan tolkas som att verksamheten upprätthåller och respekterar allas lika värde *för att* Försvarsmakten ska vara en attraktiv myndighet. Att respektera mänskliga rättigheter och allas lika värde är självklart attraktivt, problemet uppstår om man använder respekten för rättigheter som ett verktyg i det primära syftet att bli en attraktiv aktör på arbetsmarknaden. Risken blir att handboken inte tolkas som äkta i sin avsikt att respektera människors lika värde utan istället tolkas som en agenda för att förbättra Försvarsmaktens rykte. För att hänvisa till Laura Sjöberg beskriver hon att jämställdhetsintegrering är eftersträvansvärd men blir ofta mer propaganda än genuin.⁷⁵

Martina Lindberg förklarar att Försvarsmakten måste vara en modern arbetsgivare som unga människor vill arbeta för och där man känner sig accepterad och välkommen i myndigheten. Men hon menar också att organisationen fortfarande har en lång väg att gå.⁷⁶ Cynthia Enloe menar att det finns en problematik med vår samtid och den globaliserade militarismen eftersom den gör att militären ständigt måste hålla sig modern för att anses som en respekterad spelare på den internationella arenan. Att vara modern blir

⁷³ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

⁷⁴ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.5.

⁷⁵ Sjöberg, Laura, 2014, *Gender, War, and Conflict*, Polity, s. 153.

⁷⁶ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

alltså den största drivkraften och kärnfrågor kring jämställdhet riskerar att komma i andra hand.⁷⁷

Vad gäller civilbefolkningen har Försvarmakten ett ansvar att beakta civilas skyddssituation och skyddsbehov vid genomförande av verksamhet och operationer.⁷⁸

Handboken beskriver följande angående detta:

”Genderarbetet innebär också att Försvarmakten kompletterar sin verksamhet med en väl genomförd genderanalys av den del av civilbefolkningen som berörs av Försvarmaktens aktiviteter. Detta ger en fördjupad bild av civillägesituationen för män, kvinnor, flickor och pojkar och möjliggör en konsekvensanalys av planerade aktiviteter. Detta bidrar i sin tur till att risken för att oavsiktligt skada civilbefolkningen minimeras redan vid planläggning av verksamheten. Med andra ord, en djupare förståelse och analys av de konsekvenser som våra aktiviteter kan få för civilbefolkningen ökar möjligheterna för Försvarmaktens verksamhet att få avsedd verkan.”⁷⁹

Denna formulering kan enligt Bacchis metodologi och WPR-metodens första fråga tolkas som att det i nuläget finns en ofullständig bild av läget för civilbefolkningen och att jämställdhetsintegrering ska öka förståelsen, vilket också ska göra Försvarmakten bättre. Om informationen kring civilbefolkningens situationen är ofullständig är det positivt att Försvarmakten arbetar för att förbättra den. Dock kan det tolkas som att det primära målet är att ge Försvarmakten bättre resultat. Följande formulering återfinns också i handboken gällande Försvarmaktens aktiva jämställdhetsarbete och implementeringen av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325:

”Det förbättrar också Försvarmaktens möjligheter att beakta civila mäns, kvinnors, pojkars och flickors situation och behov vid genomförande av verksamhet, vilket kan bidra till att vi levererar ett bättre resultat i vår verksamhet, nationellt såväl som internationellt.”⁸⁰

Om resultatet som ska levereras är att minimera civilbefolkningens utsatthet är det givetvis bra. Dock finns det en problematik kring att formulera ett fokus på resultat, istället för att betona ansvaret att skydda civila.

En tydlig målsättning som präglar H Gender är implementeringen av FN:s resolution 1325. Detta formuleras vid ett flertal tillfällen i handboken både som syfte och som mål.⁸¹ Denna målsättning är varken implicit eller kan länkas till ett problem. Dock är

⁷⁷ Enloe, 2016, s. 78.

⁷⁸ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 10.

⁷⁹ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.9.

⁸⁰ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 10.

⁸¹ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 8 samt s. 10.

det viktigt att vara medveten om att målsättningen påverkar formuleringen av handboken eftersom Försvarmakten fått i uppdrag av riksdag och regering att implementera resolution 1325. Detta står uttryckligen i den nationella handlingsplanen för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet.⁸²

4.2. Vilka förutsättningar och antaganden stödjer framställningen av handbokens problem?

Genom att urskilja vilka antaganden eller förutfattade premisser som finns för policydokumentet, går det också att resonera kring vilka anledningar som finns till dess utformning.⁸³ Här tolkar jag Bacchis och WPR-metodens andra fråga som en möjlighet att undersöka om handboken är utformad på ett sätt där målsättningar inte förklaras i förhållande till bakomliggande och historiskt strukturella problemen.

Försvarmakten benämner sig själva som mansdominerade vid ett tillfälle i handboken. Detta tillsammans med att påpeka att mäns och kvinnors utsatthet ofta ser annorlunda ut.⁸⁴ Dock finns ingen förklaring till bakomliggande orsaker eller strukturella problem. Detta tolkar jag som en förutsättning som måste förstås innan man läser policydokumentet. Handboken utgår ifrån att läsaren redan har en uppfattning om militären som en traditionell manssfär och formulerar sina målsättningar därefter. Handboken formar således en diskurs där läsaren kan förstå de presenterade målsättningarna som positiva närmanden till jämställdhet, utan att se Försvarmakten som otillräcklig eller bristfällig. Inte heller uppfattas Försvarmakten som skyldiga att förändra rådande struktur, eftersom handboken enbart presenterar lösningar men inte något problem.

Bacchi menar att med hjälp av WPR-metodens andra fråga går det att ifrågasätta vilka faktorer som existerar för att policydokumentet behövs, för att också få förklaring till problemet.⁸⁵ Att Försvarmakten väljer att exkludera förklaringen av de bakomlig-

⁸² Regeringskansliet, Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020, 2016.

⁸³ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

⁸⁴ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 26.

⁸⁵ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

gande orsakerna till behovet av jämställdhetsintegrering kan tolkas som brist på erkännande av rådande mansdominans och patriarkala strukturer. Dock beskriver H Gender att kvinnor är och har historiskt i stor utsträckning exkluderats från konflikthanterng.⁸⁶ Försvarsmaktens jämställdhetsplan förklarar också att den stora proportionen av anställda män är ett arv från värnplikstiden.⁸⁷ Därför kommer det vara intressant att följa utvecklingen då värnplikten nu är könsneutral men finns som förslag att återinföras.⁸⁸

Något som inte heller uttryckligen förklaras är det politiska klimatet. I samhällsdebatten är frågan om jämställdhet och genus i starkt fokus. Att inte nämna hur rådande politisk agenda gjort framsteg vad gäller att belysa ojämlikheter ger också sken av att handboken är nytänkande, snarare än att den följer de politiska påtryckningar och direktiv. Detta beskriver även Cynthia Enloe och menar att militär verksamhet måste inkludera kvinnor i sin organisation för att kunna kalla sig modern och för att på så sätt också kunna anpassa sig till globaliseringen.⁸⁹ Enloe beskriver också hur försvaret har blivit en alltmer politisk aktör än tidigare och måste därmed också följa den politiska diskursen för att anses som legitim.⁹⁰ Det kan tolkas som att Försvarsmakten följer de politiska trenderna för vad som är korrekt och vad som tilltalar folket, vilket också gör att de anpassar sina formuleringar för att skapa rättfärdigande snarare än att följa egen moralisk observation.

En annan underförstådd förutsättning är den konstruerade föreställningen om kvinnor och mäns olikheter. För att förtydliga vad Connell beskriver så finns det vissa biologiska och reproduktiva skillnader mellan könen som inte kan förnekas. Dock används dessa biologiska skillnader som anledning till att särskilja könen i sociala sammanhang som inte behöver anpassas utifrån biologin. Denna anpassning blir problematiskt eftersom den sammanlänkar två skilda delar av individen som inte behöver ha en beröringspunkt. Utan att exkludera biologisk fakta motsätter Connell sig från att godkänna det som argument till att behandla kvinnor och män olika i andra sammanhang, än möjligtvis det reproduktiva.⁹¹ Dock har de biologiska skillnaderna konstruerat en uppfattning om att kvinnor och män är fundamentalt olika i sitt sätt att bete sig och att tänka. Denna problematik nämns inte i H Gender. Här menar Bacchi att med hjälp av

⁸⁶ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 25.

⁸⁷ Försvarsmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, s.8.

⁸⁸ <http://www.svd.se/utredning-varnplikten-tillbaka-2019--for-bade-kvinnor-och-man> (hämtad 17-01-06).

⁸⁹ Enloe, 2016, s. 78.

⁹⁰ Enloe, 2016, s. 80-81.

⁹¹ Connell, 2009, s.25.

WPR-metodens frågeställning går det att urskilja bakomliggande antaganden och påvisa vilka osynliga mönster som finns för att göra tolkningar i social praktik.⁹²

Det finns även ett antal antaganden om att de olika könen sammanlänkas med egenskaper som är konstruerade.⁹³ Ofta sammanlänkas kvinnan med stereotypa attribut, såsom omhändertagande, lugn, fredlighet och omdöme. Istället kopplas det manliga könet ihop med aggressivitet, beskyddande och styrka.⁹⁴ Detta ”paket” med egenskaper är något som tas för givet i många sociala sammanhang i vardagspraktiken. Detta antagande förväntas läsaren, medvetet eller omedvetet, ha med sig vid granskning av *H Gender*. Förutsättningen om att vissa egenskaper automatiskt är inneboende i ett konstruerat kön är ett antagande som påverkar både formuleringen av handboken, men också individerna i organisationen.

Genus är ett komplext begrepp som förklarar hur kvinnor och män behandlas olika på grund av sitt socialt konstruerade kön, menar Connell.⁹⁵ I *H Gender* beskrivs begreppet lexikalt i handbokens begreppsförklaring på följande sätt:

” Gender är de socialt och kulturellt konstruerade föreställningarna om vad det innebär att vara man eller kvinna och som avgör mäns respektive kvinnors position och värde i samhället. Detta förändras över tid och är beroende av sociala, kulturella och historiska sammanhang.”⁹⁶

Dock förklarar handboken inte hur genus fungerar i den sociala praktiken. Inte heller beskrivs vilken påverkan genus har på individer i en mansdominerad bransch. I denna framställning förväntas läsaren redan vara införstådd. Delvis kan avsaknaden av förklaringar tolkas som ett sätt av Försvarsmakten att avskriva sig ansvar kring vilka effekter som det kan resultera i. Återigen kan denna exkludering tolkas som att Försvarsmakten skapar en diskurs där myndigheten gör sig fri från skyldigheter att anpassa sig till fenomenet genus.

Det bör även finnas en medveten om den generella mentalitet som finns inom den militära verksamhet där individen i sig är en resurs i operationerna som många gånger befinner sig i väpnad konflikt. Det finns höga risker i militära operationer, vilket också skapar diskursens ramverk om att människan i egenskap av soldat är en instrumentell

⁹² Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

⁹³ Connell, 2009, s. 17-19.

⁹⁴ Connell, 2009, s.17-18.

⁹⁵ Connell, 2009, s. 25-26.

⁹⁶ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 15.

tillgång för att nå framgång i krigsföring. Även om svenska operationer utgår från riksdags och regeringsbeslut och ska bidra till fred och säkerhet är situationerna som truppena befinner sig i aldrig riskfria. Att förstå grundtanken om soldater som en tillgång för militär framgång ger också ramen för hur mentaliteten korrelerar med vad Connell beskriver som genusordningen.⁹⁷ Detta är inte något som läsaren av *H Gender* förväntas att ha insikt i, dock är det viktigt att vara medveten om mentalitet som existerar i all militär verksamhet, då den särskiljer sig markant från alla andra aktörer inom offentlig sektor. Connell menar att i genusordningen placeras kvinnan alltid lägre än mannen,⁹⁸ oavsett vilket yttre attribut, egenskap eller yrke som den kvinnliga individen tillskrivs. Om alla soldater i militära högriskoperationer tjänar ett instrumentellt syfte för nationens säkerhet, så kommer den kvinnliga soldaten dessutom ses som längst ner i genusordningen och den ”instrumentella stegen”. Manliga individer tjänar då ett instrumentellt syfte i sin egenskap att existera, medan kvinnors instrumentella syfte sträcker sig längre än så. Det räcker inte med att kvinnan ska existera som en tillgång där livet är en insats, utan hon ska även tillföra ytterligare funktioner, som Enloe resonerar.⁹⁹

Ytterligare aspekt kring den militära mentaliteten är hur verksamheten drivs av en hierarki. Det finns få arbetsplatser eller organisationer som är så tydlig med sin hierarki. Gradbeteckningar, utmärkelser och stjärnor på uniformerna bevisar vilken rang och vilken titel individerna har. Även detta bör man ha i åtanke när man försöker förstå verksamhetens synsätt på maktrelationer.

4.3. Hur har det presenterade problemet i handboken uppdragats?

Bacchi menar att med hjälp av denna fråga skapas en bättre förståelse till de historiskt bakomliggande förklaringarna till varför policydokumentet har framställts. Således går

⁹⁷ Connell, 2009, s. 17-19.

⁹⁸ Connell, 2009, s. 25.

⁹⁹ Enloe, 2016, s. 80-81.

det också att få klarhet i hur processen sett ut vid utformningen av styrdokumentet. Bacchi menar därför att processen kan påvisa hur eventuella kompromisser har format policydokumentet.¹⁰⁰

År 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolution 1325 om kvinnor fred och säkerhet. Sedan dess har Försvarsmakten arbetat med jämställdhetsintegrering på olika sätt. Egnell, Hojem och Berts menar att det fanns ett starkt motstånd mot genderperspektivet inom verksamheten.¹⁰¹ Därför ansåg Försvarsmakten att, för att lyckas med implementeringen av resolution 1325, måste implementeringen separeras från de allmänna jämställdhetsfrågorna. Detta var ett medvetet beslut och fokus inriktades på operationell effektivitet i internationella operationer. Försvarsmakten belyste vilka sätt som genderperspektivet kunde öka militär, operationell effektivitet¹⁰² och förklarade det strategiska beslutet med viljan att skapa förtroende och acceptans hos organisationen.¹⁰³

Egnell, Hojem och Berts menar i sin avhandling att en viktig milstolpe för arbetet med implementeringen av genderperspektivet var projektet ”Genderforce”, ett projekt som startade med European Social Fund (ESF) år 2004 på initiativ av Försvarsmakten. Tillsammans med sex andra myndigheter var målet med projektet att öka kunskap och medvetenhet om resolution 1325.¹⁰⁴ Vad gäller projektet menar Martina Lindberg, att det formade ett koncept för hur arbetet med genderperspektivet i organisationernas verksamhet skulle fungera. Då valdes begreppet gender istället för genus, något som är en kvarleva för hur handboken formulerats i dag, menar Lindberg.¹⁰⁵

Lindberg besvarar också frågan kring ordvalet gender istället för genus i handboken med att hänvisa till att resolution 1325 och genderperspektivet kom i en tid där begreppet behövdes ”säljas in” i organisationen.¹⁰⁶ Denna aspekt är också viktig att ha i åtanke vid undersökning av vilka eventuella kompromisser som skett kring utformningen av handboken. Martina Lindberg menar att begreppet genus som sådant har en mer akademisk klang och kan därför vara kontraproduktivt att använda, just för att det är så starkt förknippat med jämställdhet och feminism. Lindberg menar också att det är

¹⁰⁰ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

¹⁰¹ Egnell, Robert, 2016, *Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security*, s.22.

¹⁰² Egnell, 2016, s.18-19.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Egnell, 2016, s.21.

¹⁰⁵ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

¹⁰⁶ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

ett medvetet val att använda gender istället för genus för att gender inte nödvändigtvis måste leda till jämställdhet. Används begreppet genus eller jämställdhetsperspektiv ska effekten bli jämställdhet, men ett genderperspektivet omfattar mer än så, förklarar hon. Genderperspektivet i militära operationer ska också skapa en bättre situationsuppfattning för både män och kvinnor, vilket leder till en bättre underrättelse som i sin tur leder till en viss typ av operation, förklarar Lindberg.¹⁰⁷

Vad gäller begreppsanvändningen och valet av gender istället för genus finns det även förklarat i Försvarmaktens jämställdhetsplan för 2015-2018. I jämställdhetsplanens fotnoter beskrivs valet att använda gender på grund av ”NATO-terminologin.”¹⁰⁸ Här går det att resonera kring hur processen lett till en kompromiss i utformningen av handboken. Interna motsättningar i organisationen och ett behov av att argumentera för implementeringen av genderperspektivet kan ha skapat en rädsla för användning av begreppet genus. På grund av uppfattningen kring genus som laddat och radikalt begrepp kompromissades det och begreppet gender användes istället. Detta för att vara mindre kontroversiell och mer neutral i en traditionellt mansdominerad verksamhet.

För att integrera jämställdhet måste det dock dras paralleller till hur det socialt konstruerade könet fungerar i praktiken, anser jag. Att enbart ge inledande förklaringar av begreppet ”gender” utan att exemplifiera eller sätta det i sammanhang skapar en bild av att avsändaren vill förebygga och skydda verksamheten genom att påvisa en medvetenhet. Det riskerar även att förminska innebörden i begreppet vilket gör att det uppfattas som tomt om det inte problematiseras i förhållande till verksamheten. Helené Lackenbauer kommenterar begreppsvalet på följande sätt:

”Det finns ett problem med att Försvarmakten och andra myndigheter har introducerat det engelska gender som begrepp. Gender är ju egentligen genus, kan man säga. Jag tror att man värjde sig emot begreppet genus för att det associeras med jämställdhet och feminism. Men även gender bygger på jämställdhet. Att det finns en grupp som har andra, sämre villkor än den andra gruppen, och det är kvinnor. Vilket är ett fundamentalt gap i världen globalt. Inom Försvarmakten har man ibland trott att gender bara var en metod, utan att förstå att det handlar om att skapa jämlika villkor.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

¹⁰⁸ Försvarmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, s. 4.

¹⁰⁹ Intervju med Pontus Weström, Försvarmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

Egnell, Hojem och Berts menar att Försvarsmakten har gjort stora framsteg vad gäller att institutionalisera genderperspektivet och integrera jämställdhet. Perspektivet finns med i träning, utbildning och i specifika tjänster såsom Gender Field Advisors och Gender Focal Points. Vilket är individer som i sitt arbete ger råd och integrerar genderperspektivet till chefer och förband. Arbetet med Gender Field Advisors och Gender Focal Points utvecklades också för att rådgivarna skulle kunna delta i internationella operationer.¹¹⁰ Försvarsmakten har även startat Nordic Center for Gender in Military Operationer, på Livgardet, som agerar som plattform för att integrera, implementera och utbilda genderperspektivet.¹¹¹ Dock menar Egnell, Hojem och Berts att traditionellt sett har militär verksamhet organiserat sig för att maximera effektiviteten för att uppnå politiska och militära mål.¹¹² Frågan som uppstod var hur man finner en balans mellan verksamhetens mål att uppnå militär effektivitet och samtidigt implementera ett genderperspektiv i militären. Speciellt när dessa två perspektiv traditionellt sett har verkat som varandras motpoler.¹¹³

Enligt Pontus Weström insåg man att det fanns en kausalitet mellan vad man gjorde gällande implementering av genderperspektivet och vad som hände i operationerna. Kvinnligt deltagande gav en tydlig effekt på fält, menar han och förtydligar följande:

”Bland annat inhämtning av information och kulturella mönster var så uppenbara att det var tydligt att det fungerade effektivare.”¹¹⁴

Lackenbauer kommenterar följande:

”Operativ effekt är ett viktigt mål i militära operationer. I Afghanistan var det centralt för insatsförsvaret. Då kom man på att det dessutom var ett bra sätt att få folk att bli intresserade av frågan kring resolution 1325, det kunde bidra till operativ effekt”.¹¹⁵

Pontus Weström förklarar också att man såg ett taktiskt behov att ta fram en handbok som stöd i implementering både i utbildning och i genomförande. FOI fick i uppdrag

¹¹⁰ Egnell, 2016, s.22.

¹¹¹ Egnell, 2016, s.2.

¹¹² Egnell, 2016, s.5.

¹¹³ Egnell, 2016, s.5.

¹¹⁴ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹¹⁵ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

att, med stöd, ta fram detta. Lackenbauer förklarar följande om utformningen av H Gender:

”Vi valde att ha tre stycken för att det fanns ett behov att hantera flera nivåer. Försvarsmakten ville ju rikta sig. Problemet har nästan alltid varit svårigheten att konkretisera och förstå vad man ska göra på lägsta nivån. Det är ju på lägsta nivån som det händer, så förstår man inte vad man ska göra på den nivån så blir det inget implementerat. Det är också på den här nivån som man interagerar med civilbefolkningen och de är också där som förbanden måste hantera civilbefolkningen. Därför var det viktigt att försöka göra något som var konkret och som kunde användas så att man inte behöver ifrågasätta vad som ska göras.”¹¹⁶

Vad gäller processen av framtagandet beskriver Weström och Lackenbauer det som en lång process. Weström beskriver följande:

”Handboken var egentligen klar i början av 2014, men det är en komplex process att publicera något i Försvarsmakten. Man måste förankra och remissa etc.”¹¹⁷

Lackenbauer instämmer:

”Det har inte varit en enkel process. Det skulle varit en bok egentligen men den gled mellan olika nivåer. Vissa på operativa nivåer och vissa på taktiska.”¹¹⁸

Vid följdfråga till valet av att publicera inriktningen som en handbok istället för ett reglemente förklarar Pontus Weström att handböcker är mer inriktande och reglementen är bara ett fåtal. Samtidigt beskriver Weström att handboken har varit svår att definiera eftersom de olika delarna (teoretiska grunder och ledarskap, genomförande och typscenarier) berör olika nivåer och att reglementen är mer praktiskt specifika. Kanske hade delen för genomförande och typscenarier kunnat kvalificeras som det, men på nivån för Gender Advisors används den teoretiska delen mest. Dock tillägger Lackenbauer följande:

”Egentligen borde detta gå in i ordinarie reglementen. Det ska finnas i varje del, hur man ska tänka kring gender i olika situationer. Så att det blir integrerat. Det blir nästa steg i framtiden, att det är så integrerat att man inte behöver en handbok för jämställdhetsintegrering.”¹¹⁹

¹¹⁶ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹¹⁷ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹¹⁸ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹¹⁹ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

4.4. Vad lämnas oproblematiserat i handbokens formulering?

Bacchi menar att med hjälp av WPR-metodens fjärde fråga kan problematiken i ett policydokument förstås djupare vid analys av att de aspekter som lämnas oproblematiserade.¹²⁰ På så sätt går det också att kartlägga vad avsändaren med styrdokument anser som problematiskt eller till och med har en okunskap om inom verksamheten.

Något som handboken lämnar oproblematiserat är verksamhetens mansnorm. H Gender beskriver att Försvarsmakten vill förändra attityder och öka jämställdheten. Samtidigt saknas det en analys kring den rådande mansnorm som präglar militären. Eftersom mansnormen inte beskrivs eller erkänns ger handboken inte heller en tillräcklig konsekvensanalys för hur problematiken påverkar verksamheten nationellt och i internationella operationer.

Alnebratt och Rönnblom menar att jämställdhetspolitikens ambitioner förutsätts vägleda myndigheter i sitt arbete som samhällsaktörer. Problemet är när dessa ambitioner inte görs explicita och inte är baserade på en problemanalys. Det gör det svårt att utkräva något ansvar.¹²¹ Här går det att resonera om formuleringen i handboken är anpassad på ett sätt som också undviker att specificera Försvarsmaktens eget ansvar i saksfrågan.

En analys kring maktrelation mellan könen saknas också i handboken. Könshierarkier och patriarkala strukturer existerar i samtliga delar av samhällets privata och offentliga sfär. I en traditionellt mansdominerad verksamhet är det således oundvikligt att en maktrelation mellan könen uppstår. Dock finns ingen djupgående förklaring till detta i handboken. Thomasson och Elvin-Nowak menar att ett könsmaktssystem innebär att samhället är ett patriarkalt system som ordnar människor efter vilket kön de har. Män sätts högre än kvinnor och tilldelas mer makt och resurser. Könsmaktssystemet skapar förväntningar på könen, så som att kvinnor förväntas vara mer ansvarsfulla men i övrigt oviktigare, medan männen förväntas vara viktigare vilket avspeglar sig i självförtroende och beteenden.¹²²

¹²⁰ Bacchi, i Bletsas & Beasley, (ed.), 2012, s. 21-22.

¹²¹ Alnebratt & Rönnblom, 2016, s. 17.

¹²² Thomasson, Heléne & Elvin-Nowak, Ylva, *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, 2003, Albert Bonnier Förlag, s. 37.

Thomasson och Elvin-Nowak menar att könsmaktssystemet är en struktur som sker i tystnad vilket resulterar i att de som motsätter sig systemet riskerar att bli sedda som avvikande i sammanhanget.¹²³ Thomasson och Elvin-Nowak menar att i köns- maktssystemet är den manliga normen en princip. Samhället styrs av flera olika beslut eller handlingar som stärker de system som organiserar det som utgör normen. Det som anses som manligt anses som ” normalt ” och därmed också mer eftersträvansvärt. Kvinnor ska därmed anpassas efter den manliga normen, men samtidigt undvika att bli för manliga i omgivningens ögon.¹²⁴

Att Försvarsmakten aktivt arbetar med jämställdhetsintegrering är positivt. Det visar vilja att förändra rådande struktur. Dock är det problematiskt att handboken inte beskriver eller nämner en patriarkal struktur där kvinnan ofta underordnas mannen. Problematiken uppstår om verksamheten arbetar utifrån en ofullständig bild när de inte förklarar Försvarsmaktens historiska ojämställdhet. Risken blir att verksamheten inte fyller de behov som är bäst utifrån kvinnliga individers perspektiv och istället missriktar fokus som resulterar i schablonaktiga och framförallt forcerade ansträngningar. Detta i sin tur skapar en kontraproduktiv jämställdhetsintegrering.

För att uppnå jämställdhet anser jag att det bör ske en normalisering av båda könen. Det krävs att Försvarsmakten inte uttrycker kvinnan som implicit problem, utan istället integrerar jämställdhet på ett sätt där kvinnan framstår lika naturlig i sammanhanget som mannen. Komplexiteten i detta förhållande är ofta svårt att exemplifiera. Därför behöver handboken också beskriva den struktur som grundar sig i att kvinnor historiskt inte haft samma tillgång att söka till verksamheten som män. Denna historiska faktor skapar en känsla av vad som är naturligt eftersom det alltid har varit en norm.

För att analysera handbokens formuleringar, inte bara i text utan i även i bild, betraktar jag handbokens tredje del *Typscenarier* (1:3) och dess framsida. På framsidan porträtteras en ung kvinna, tydligt i fokus av bilden omringad av män, samtliga klädda i kamouflageuniform. Sammanhanget ter sig således vara en militär övning. Kvinnan på bilden kan tolkas som ett verktyg för att förtydliga vad handboken handlar om. Det kan uppfattas som aningen redundant, konstlat och ansträngt att positionera kvinnan så tydligt i fokus. Det skapar inte en naturlig uppfattning av att kvinnor och män återfinns i verksamhetens övningar på ett självklart sätt. Snarare förblir kvinnan mer iögonfallande i sammanhanget.

¹²³ Thomsson & Elvin-Nowak, 2003, s. 43.

¹²⁴ Thomsson & Elvin-Nowak, 2003, s. 47-50.

En ytterligare aspekt som är oproblematiserad i handboken är avsaknaden av ett transgendersperspektiv. Handboken beskriver själva, under rubriken ”kategorierna civilbefolkning och män/kvinnor/pojkar/flickor” att:

”H Gender utgår från begreppet gender vilket omfattar män, kvinnor, pojkar och flickor och deras socialt och kulturellt konstruerade könsroller.”¹²⁵

Problematiserande är att det inte lämnar utrymme för icke-binära personer att identifiera sig i dessa kategorier. Trots att H Gender beskriver gender som socialt konstruerat så erkänner dem enbart dessa benämnda könsgrupper. Förslagsvis hade alternativet varit att inte benämna kvinnor och män som kategorier utan använda ”civilbefolkning” som samlingsbegrepp. Att använda könsneutrala kategorier hade gett större tolkningsutrymme utan att exkludera. Dock förklarar Helené Lackenbauer följande:

”Detta är alltid diskuterat. Varför man skriver så är för att synliggöra att det inte är en person det handlar om. Det finns ett motstånd till att använda män/kvinnor/pojkar/flickor. Men om man tar bort det och enbart skriver civilbefolkningen så synliggör man inte att det handlar om flera personer i olika grupper. Men det blir mer omständigt om man ska benämna alla alternativa genus som finns. Då ska man också ha en diskussion kring vad som menas med kön mer specifikt. Och det ger inte handboken utrymme för.”¹²⁶

4.5. Vilka effekter producerar presentationen av handbokens problemformulering?

Som tidigare nämnt är en målsättning i handboken att med hjälp av jämställdhetsintegrering bredda rekryteringsunderlaget för att öka kvalitén i verksamheten.¹²⁷ Effekterna av detta blir dock att man tenderar att se kvinnan som aktör för att uppnå framgång och effektivitet genom att rekrytera dem. Istället för att iaktta rekryteringsbehovet av kvinnor på grund av verksamhetens brist på jämlik fördelning sammanlänkar man kvinnor med ökad kvalitet. Effekterna blir att man förväntar sig något av kvinnor och deras konstruerade könskodade egenskaper och inte enbart deras kompetens som individer. Valenius resonerar kring denna problematik och menar att kvinnor ses som instrumentella

¹²⁵ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.11.

¹²⁶ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹²⁷ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s.5.

då de oftast rekryteras på grund av stereotypa egenskaper. Detta resulterar i att kvinnorna ofta spelar ”karaktäristiska roller” i operationer och inom organisationer. Något som leder till att kvinnor aldrig kommer att ”tävla” med männen på lika villkor utan snarare användas för att fylla de kompetensglapp som organisationen har observerat.¹²⁸ Dessa karaktäristiska roller som kvinnor spelar i internationella operationer eller militära organisationer är ofta knutna till funktioner som på något sätt förbättrar verksamheten. Precis som Cynthia Enloe resonerar ses kvinnor som en fördel enbart när de uppfyller statens mål.¹²⁹ Handboken beskriver följande:

”Vidare kan kvinnor spela en framträdande roll vid stabiliserande operationer och i säkerhetssektorsreform, t.ex. som mellanhand vid avväpning.”¹³⁰

Robert Egnell beskriver också hur det visats att kvinnliga soldater i operationer ger effektivare resultat.¹³¹ Baserat på erfarenheter från fält, inte minst i Irak och Afghanistan, har militär verksamhet iakttagit att det ger ökad effekt att på taktisk nivå integrera fler kvinnor i operationer. Robert Egnell menar dock att man måste förstå hur militär verksamhet fungerar för att kunna vara konstruktiv i integreringen. För att lyckas integrera kvinnor i militära operationer måste man hitta en gemensam nämnare mellan de traditionellt separata parterna. Därför måste man länka samman militär teori med ett feministisk angreppssätt och kompromissa. Med detta menar Egnell man måste påvisa att integrering av kvinnor inte främst är det ”rätta” att göra utan det ”smarta” att göra. Eftersom målet med militären är att nå framgång i krigsföring eller fredsbevarande insatser och inte att öka jämställdheten, bör verksamheten fokusera på sin huvuduppgift, menar Egnell.¹³² Genom att främja militärens huvuduppgift kan man samtidigt skapa bättre förutsättningar både för kvinnor i verksamheten men också kvinnlig lokalbefolkning i de länder som operationen bedrivs. Egnell förklarar att integreringen av kvinnor i operationer är fördelaktig, men samtidigt långt ifrån tillräcklig. Därför behövs jämställdhetsintegrering inom hela den militära verksamheten.¹³³

Egnell menar att undersökningar visar att integrering av kvinnligt deltagande i op-

¹²⁸ Valenius, Johanna, 2007, *A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations*, *International Peacekeeping*, 14:4, s. 510-523.

¹²⁹ Enloe, Cynthia, 2007, s. 81.

¹³⁰ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s. 27.

¹³¹ Egnell, 2016, s. 73-74.

¹³² Egnell, 2016, s. 74.

¹³³ Egnell, 2016, s. 74.

erationer skapar nya möjligheter för att öka effektiviteten. Bortsett från att kvinnor tillför en materiell aspekt, beskrivs även kvinnors förmåga att öka informationshämtningen i fält. Kvinnors åtkomst till lokala kvinnor ger inte enbart en bättre överblick av situationen utan skapar dessutom bättre relation mellan förband och det lokala samhället.¹³⁴ Detta syns tydligt bland de förband som kallas ”Female Engagement Teams” eller ”Mixed Engagement Team” eftersom de etablerar kontakt med den del av lokalbefolkningen som förband med enbart män inte har tillgång till, eller ens söker kontakt med, beskriver Egnell.¹³⁵

H Gender beskriver denna aspekt genom att förklara hur genomförandet av en genderanalys ökar förbandets kunskap om hot och risker för civilbefolkningen. Kunskapen gör det dessutom möjligt att anpassa verksamheten för att minska civilbefolkningens utsatthet. Detta kan också bidra till att förbättra förbandets egenskydd. H Gender menar att genderperspektivet används som ett analytiskt verktyg för att synliggöra skillnader mellan könen som måste beaktas i verksamheten. Det ger fördjupad lägesbild och förståelse för hur verksamheten påverkar civilbefolkningen. Informationen kan bidra till att minimera risker att göra oavsiktlig skada vid operationer. Tyngd läggs också på att Försvarsmakten ska konsultera civila kvinnor på samma sätt som civila män konsulteras vid övning och insats.¹³⁶ Handboken beskriver också att det är väsentligt att säkerställa att både män och kvinnor deltar för att få en övergripande lägesbild som omfattar ett brett spektra av samhället.¹³⁷ H Gender beskriver även att beroende på operationsmiljön kan man behöva beakta sammansättningen av de grupper som ska inhämta informationen. Försvarsmakten menar att i vissa situationer kan det vara avgörande om det bara är män, bara kvinnor eller en blandad grupp.¹³⁸ Att Försvarsmakten vill utöka kartläggningen över lägesbilden för civilbefolkningen och göra en mer omfattande informationshämtning är positivt. Handboken beskriver även följande gällande operationsmiljön och informationshämtningen:

”En lång rad studier har visat att män och kvinnor har olika förutsättningar, roller och möjligheter, vilket bidrar till att de agerar olika både vid kriser och i vardagslivet. Genom att genomföra genderanalyser på planeringsstadiet av en insats kan vi få kunskap om de respektive grupperna.”¹³⁹

¹³⁴ Egnell, 2016, s.77.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, 12-13.

¹³⁷ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Genomförande (1:2)*, s. 24.

¹³⁸ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Genomförande*, s. 16.

¹³⁹ Försvarsmakten, *Handbok Gender - Genomförande*, s.14.

Vad gäller denna formulering följs den inte av varken källor eller fotnoter som hänvisar till dessa olika studier. Här går det istället att resonera huruvida det blir problematiskt att utgå från konstruerade könsroller vid informationshämtning. Att förvänta sig att män och kvinnor är en dikotomi och två separata grupper kan också ge en ofullständig bild av situationen. Att Försvarsmakten som samhällsaktör och myndighet dessutom bekräftar dessa olikheter reproducerar, som Connell beskriver det, grunden för hur de sociala genusmönstren formas. Att i ett policydokument uttrycka skillnaderna som något naturligt eller vetenskapligt bevisat motverkar synen på genus och kön som något socialt konstruerat, menar Connell.¹⁴⁰

Dessutom kan förväntningarna på de olika grupperna skapa stereotypa roller för män och kvinnor inom förbandet. Problemet med en formulering som särskiljer män och kvinnors roller i perspektiv till informationshämtning är om den kvinnliga individen automatiskt blir den som förväntas inhämta information från lokala kvinnor. Risken blir att kartläggning och informationshämtning av kvinnlig civilbefolkning blir en ”kvinnofråga” kvinnor mellan. Denna problematik belyser även Cynthia Enloe och menar att det är ett strategiskt beslut när kvinnor blir den aktör som interagerar med lokala kvinnor på grund av deras förmåga att kringgå traditionella och konservativa sedvänjor.¹⁴¹ Detta resultat är varken fördelaktigt för de kvinnor som är soldater eller de lokala kvinnorna då de traditionella könsrollerna befästs ytterligare. Precis som Johanna Valenius beskriver används kvinnliga soldater då som ett sätt att fylla ett kompetensglapp i verksamheten.¹⁴²

Dock kvarstår det faktum att svenska försvarets operationer ofta befinner sig i länder där samhällsstrukturen är mer traditionellt könsuppdelad och där lokala kvinnor inte har möjlighet att samtala med männen i förbandet. Martina Lindberg beskriver att man i vissa fall behövde ”kompetensen” av att enbart vara biologisk kvinna. Lindberg menar att insatser i Afghanistan påvisade en könssegrergering som fanns vilket också drev genderarbetet i Försvarsmakten (och andra västerländska försvar) framåt eftersom man såg ett behov av kvinnor i trupperna.¹⁴³

¹⁴⁰ Connell, 2009, s. 18-19.

¹⁴¹ Enloe, 2016, s. 80.

¹⁴² Valenius, 2007, s. 510-523.

¹⁴³ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

Andra karaktäristiska roller som kvinnor i militära operationer riskerar att ta är den fredsskapande eller pacifistiska.¹⁴⁴ Carol Cohn är en av de forskare som riktar kritik mot resolution 1325 och dess formuleringar som antingen benämner kvinnor som offer eller som "fredsskapare".¹⁴⁵ Här menar Cohn att användningen av kvinnor som fredsskapande aktörer i militär verksamhet inte riktar fokus på det egentliga problemet, vilket gör att rådande krigsstruktur inte försvinner. Krigskulturen och den manliga dominansen ifrågasätts inte när kvinnor deltar som syfte för militär framgång, menar Cohn.¹⁴⁶ För att tolka Cohn kan det vara problematiskt att vi ser det som positivt när resolutionen integrerar kvinnor i ett system som upprätthåller en krigsstrukturen som ofta missgynnar kvinnor mest.

Ytterligare diskuterar Valenius kvinnors roll som "fredsskapare" och menar att detta reproducerar stereotypen för kvinnliga individer. Hon menar också att det finns en problematik kring att se kvinnor som fredligare eftersom de förutsätter att stereotyper fungerar. Således belyses inte militarismens aggressiva och ickefredliga maskulinitetsnorm. Detta går i linje med Connells resonemang om att de biologiska skillnaderna mellan könen resulterar i en tro kring andra tillskrivna egenskaper som naturliga. Connell menar att det finns en allmän föreställning om kvinnor som lugna och omhändertagande.¹⁴⁷ Detta gör dessutom att kvinnan förväntas ta den pacifistiska rollen och fungerar som ett medel för att jämna ut skillnaderna och mansnormens krigsvilja reproduceras ytterligare, menar Valenius.¹⁴⁸

Gällande aspekten med kvinnor som fredsskapande kan man resonera kring hur utfallet blir om kvinnor inte lyckas skapa fred med sitt deltagande. Problematiken med att förvänta sig något av de konstruerade egenskaperna som tillskrivs kvinnor är om de inte uppfylls. Risker blir att kvinnorna åter igen hamnar utanför diskursen då de inte ses som naturliga parter i sammanhanget enbart i egenskap av sin existens.

Handboken beskriver också att jämställdheten inom Försvarmakten som en trovärdighetsfråga då det ökar respekten för Försvarmaktens verksamhet och uppdraget att bidra till hela samhällets säkerhet. Vilket också enligt Försvarmakten kan bidra till att öka både kvinnors och mäns intresse för en militär karriär.¹⁴⁹ Slutsatsen blir att ge-

¹⁴⁴ Egnell, 2016, s.86.

¹⁴⁵ Cohn, 2008, s. 13.

¹⁴⁶ Cohn, 2008, s. 15-17.

¹⁴⁷ Connell, 2009, s.25.

¹⁴⁸ Valenius, 2007, s. 510-523.

¹⁴⁹ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s .12.

nom rekrytering av kvinnor ökar inte enbart kvalitén utan också respekten för Försvarmakten. Effekten är tydligt instrumentell om jämställdhet förväntas skapa respekt för verksamheten, istället för egenvärde för kvinnan. Jämställdheten behövs alltså delvis för den rådande ojämlikhet, men framförallt för att fylla en funktion som gynnar Försvarmaktens varumärke. Formuleringen kan framstå som oproportionell i den meningen att tyngden läggs på Försvarmaktens respekt och att det sekundära är kvinnors och mäns intresse för en militär karriär. Det kan tolkas som att kvinnligt intresse för militär karriär är en bonus i sammanhanget. Som Enloe beskriver det så representeras kvinnor ofta i militära sammanhang om de fyller en funktion.¹⁵⁰ I detta fall för att öka respekten för Försvarmakten.

Slutligen kan Försvarmaktens handbok för integrering av ett genderperspektiv resultera i att kvinnan ses som ett offer. Resolution 1325 fokuserar på operationer, konfliktförebyggande och skydd vilket lägger stor tyngd på att specifikt skydda kvinnor och barn. Resolutionen identifierar att kvinnor och barn behöver ett särskilt skydd i konflikt-situationer.¹⁵¹ Detta märks tydligt i handbokens tredje del som avser olika typscenarier. Bland annat formulerar handboken ett scenario där den fiktiva staden F-HAMN blivit attackerad av fienden och där flera invånare tvingats fly. Dock har ett stort antal kvinnor, äldre män och barn förhindrats att fly.¹⁵² Bland flyktingarna finns ett antal unga flickor och homosexuella män som vid upprepade tillfällen blivit attackerade av grupper av män i uniformslänkande kläder.¹⁵³ Därtill har cirka 150 flyktingar från F-HAMN sökt sig till det fiktiva FLYGIA och bett förbandet om hjälp med sjukvård och mediciner. De flesta är kvinnor och barn men det finns också en grupp äldre män med olika åldersrelaterade funktionshinder.¹⁵⁴ Handboken ger som förslag att trupper ska försöka skaffa information som är nedbruten i kategorierna män/kvinnor/pojkar/flickor. Handboken föreslår också att ifrågasätta om det finns officiella eller inofficiella vårdinrättningar, till exempel kvinnor som vårdar ett antal grannar, vänner eller familjemedlemmar i hemmet.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Enloe, 2016, s. 81.

¹⁵¹ United Nations Security Council Resolution, UNSCR 1325, S/RES/1325(2000), October 31, 2000.

¹⁵² Försvarmakten, *Handbok Gender – Typscenarier (1:3)*, s. 12.

¹⁵³ Försvarmakten, *Handbok Gender – Typscenarier*, s.13.

¹⁵⁴ Försvarmakten, *Handbok Gender – Typscenarier*, s. 13.

¹⁵⁵ Försvarmakten, *Handbok Gender – Typscenarier*, s. 18.

Dessa formuleringar påvisar en tydlig könskodad föreställning om vilka grupper som förväntas agera på ett visst sätt. Genom att formulera typscenarier där kvinnor sammanlänkas med barn och äldre män med åldersrelaterade funktionshinder ges en föreställning om kvinnan som ett offer. Det kan dessutom finnas en problematik med att anta kvinnors roll som omhändertagande i hemmet eftersom det enligt Connell befäster en stereotypa könskodad föreställning.¹⁵⁶ Att formulera typscenarierna på detta sätt kan bli kontraproduktivt för jämställdheten och dess förmåga att utveckla en hållbar syn på kvinnors egenvärde. Här belyser Lackenbauer dock följande:

”Detta är ju väldigt svårt eftersom vi måste utgå ifrån hur verkligheten kommer att se ut. Kvinnor har i nuläget en annan roll, en mer omhändertagande roll, i hemmet än vad män har. Jag vill inte att det ska se ut så, men det är så det ser ut. Om vi skulle utsättas för väpnad konflikt kommer denna roll antagligen förstärkas. Så det är den verkligheten som Försvarsmakten också måste förhålla sig till för att nå önskad effekt.”¹⁵⁷

Lackenbauer menar att typscenarierna bygger på riktiga händelser. Nationella och internationella. Hon tillägger:

”I krigssituationer har vi en tendens att återfalla i stereotyp beteende. Plus att hela vårt krishanteringssystem är väldigt könsuppdelat i samhället. Män finns i högre grad i brandkår och räddningstjänst, polisen och Försvarsmakten. Kvinnor finns i högre utsträckning och statistiskt sett inom sjukvård och omhändertagande. Så trots att vi är väldigt jämlika är det en stor uppdelning i samhället. Vi lurar oss själva ibland.”¹⁵⁸

Dock menar Valenius att det blir problematiskt om kvinnor inte definieras som egen aktör. Att definiera kvinnor som offer, och automatiskt definiera kvinnor och barn som en grupp gör att det istället reproduceras en traditionell könsroll där kvinnan förväntas tillhöra den privata sfären i konfliktsituationer, vilket resulterar i att de inte blir aktörer för sin egen framtid.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Connell, 2009 s. 25-26.

¹⁵⁷ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁵⁸ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁵⁹ Valenius, 2007, s. 510-523.

4.6. Vart har presentationen av handboken blivit producerad, spridd och försvarad?

Handboken är producerad av Försvarmakten med hjälp av FOI på uppdrag av riksdag och regering.¹⁶⁰ De strategiska inriktningarna är enligt regeringens handlingsplan att inkludera fredsprocesser och fredsbyggande, konfliktförebyggande, stärka skydd av kvinnor och flickor samt arbeta med ledarskap och expertis. Genomförandet av handlingsplanen utgår från ett tydligt ägandeskap av frågorna hos den högsta ledningen inom varje aktör. Här ska ledningen se till att handlingsplanen omsätts, resurser avsätts och att verksamheten följs upp. Här beskriver också handlingsplanen att det krävs att ett genusperspektiv integreras i alla verksamhet inom fred och säkerhet.¹⁶¹

Handboken har blivit spridd på Försvarmakten, både bland chefer och i förband. Enligt informanterna har handboken tryckts i 500 exemplar för varje del.¹⁶² Informanterna belyser också hur Försvarmakten präglas av chefsansvaret. De förklarar att chefer enbart kan delegera order, men aldrig delegera ansvar.¹⁶³ Detta påverkar möjligtvis också hur handboken formulerats och sprids.

Handboken har även blivit försvarad i Försvarmakten. Informanterna förklarar att handboken har fått mycket kritik, både intern och externt.¹⁶⁴ Vad gäller extern kritik har den kommit från flera håll av det politiska spektrat. Martina Lindberg har både observerat kritik från högerpopulistiska tidningar, där de anser att det är slöseri för Försvarmakten att lägga tid och pengar på genus, när man istället kan använda det till krigsmateriel.¹⁶⁵ Samtidigt kommer extern kritik från annat håll som kritiserar handbokens avsaknad av makthierarki och otillräckliga formuleringar gällande kvinnliga och

¹⁶⁰ Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020, 2016.

¹⁶¹ Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020, 2016, s. 14.

¹⁶² Intervju med Pontus Weström, Försvarmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁶³ Intervju med Pontus Weström, Försvarmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁶⁴ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

¹⁶⁵ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

manliga föreställningar.¹⁶⁶ Pontus Weström kommenterar den kritik som handboken mottagit:

”Man hamnar lite i skottlinjen från två håll med handboken. Den ena typen av kritik som man får är väldigt akademisk, eller kommer från ett akademiskt håll. Sen kommer den andra kritiken från en lägre nivå, det finns skillnad på den intellektuella kritiken och den ointellektuella. Likväl hamnar man i kläm. Rent generellt känns det som en framgångsfaktor att vi har haft två chefer, som är väldigt tongivande i det här. Det känns som att den förankringen i ryggen har gett mycket. Så det har inte kommit någon kritik eller intern mot-sättning från chefnivå. Utmaningen för oss är snarare hur vi ska omsätta det här. Delvis i praktisk handling för nationella och internationella operationer och där har vi istället lutat mot ett uthållighetsperspektiv.”¹⁶⁷

Helena Spets i Lindholm (red.) menar att för att jämställdhetsarbete ska bli möjligt i en organisation krävs det att ledningen har kompetens om makt och motståndsmekanismer. Enligt Spets bör motstånd hanteras av ledningen och på ett sätt som stödjer förändring. Ledningen kan enligt Spets stödja organisationen och dess medarbetare under förändringsprocessen genom att ha insikt i att motstånd kommer att uppstå i ett förändringsarbete och lära sig att identifiera motståndet. Dessutom bör ledningen ha kunskap om att passiva eller aktiva motståndshandlingar inte är slumpmässiga, utan utgör en del av ett mönster som är kopplade till ojämställdhetens motståndsmekanismer, menar Spets.¹⁶⁸

Eftersom H Gender ska stödja chefer, förband och utbildare i att integrera genderperspektivet i krigsplanläggning, insats, utbildning och övning riktar den sig främst till den taktiska nivån, men kan också användas som ett stöd på överliggande nivåer. Här kan det finnas anledning till att resonera kring om handboken borde spridas till samtliga inom Försvarsmakten för att skapa medvetenhet om jämställdhetsintegrering inom verksamheten.

¹⁶⁶ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

¹⁶⁷ Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁶⁸ Helena Spets, i Lindholm, Kristina, (red.), 2011, *Jämställdhet i verksamhetsutveckling*, Studentlitteratur, s. 204.

5. Slutdiskussion

Undersökningen visar att jämställdhet som medel kommer till uttryck i att implementeringen av ett genderperspektiv behövde argumenteras och ”säljas” in i organisationen. Detta resulterade i ett rättfärdigande genom fokus på kvinnan och jämställdhet som ett medel för effektivitet i verksamheten och operationer. Slutsatsen blir att det finns ett oproportionerligt förhållande mellan hur Försvarmaktens handbok presenterar genderarbetet som medel och som mål. Jämställdhetsarbetet som ett mål kommer till uttryck i handboken, men jag hävdar att fokus på medel är presenterat på ett tydligare sätt. Delvis genom att ofta sammanlänka målet med hur det kan leda till bättre resultat för Försvarmakten. För att påvisa ett exempel från handboken hur detta kommer till uttryck:

”Försvarmakten och Svensk räddningstjänst är mansdominerade verksamheter. Det är därför viktigt att kvinnor från det civila samhället identifieras för att delta vid konsultationer och samverkan, eftersom de kan bidra med kunskap och lösningar. De kan även agera mellanhand mellan den militära insatsen och civilbefolkningen.”¹⁶⁹

Enloes teoretiska infallsvinkel har bidragit till att synliggöra när militär verksamhet använder kvinnor som medel för framgång. Genom att undersöka hur detta kommer till uttryck går det att avslöja vad Enloe beskriver som det ”kamouflerade patriarkatet”.¹⁷⁰ Något som jag anser existerar så länge kvinnor används på grund av egenskaper och inte intrinsikala värden. Detta resulterar både i en reproduktion av rådande könsroller och av normer. Det riskerar dessutom att förminska perspektivet av att kvinnan som individ har en självklar plats i sammanhanget utan att tillgodose funktioner, förmågor eller bidra till specifika resultat. Connells analytiska reflektioner har bidragit till att tydligare påvisa genusordningens osynliga mönster.

Undersökningen indikerar även att det funnits kompromisser med handbokens formuleringar. Anledningen till detta är delvis för att få verksamheten att acceptera konceptet med integrering av jämställdhet och genus men också för att undvika att vara för

¹⁶⁹ Försvarmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap*, s . 26.

¹⁷⁰ Enloe, 2016, s. 81.

kontroversiell. Slutsatsen som kan dras från detta är att man reducerat grundidén om varför jämställdhet behövs, vilket är för kvinnors egenvärde. Istället fokuserar man på hur man ska skapa möjlighet att introducera arbetet. Martina Lindberg kommenterar förhållandet mellan jämställdhet och genderarbete som medel kontra mål på följande sätt:

”Jag tycker det är beklämmande att vi ska behöva rättfärdiga jämställdhetsfrågan utifrån att den ska vara effektiv. Men det kanske är att man är naiv, men det finns, om man ser på kvinnors rättigheter historiskt så ser man att det som drev kvinnors rättigheter framåt var det att de kunde delta och bidra i samhället. Det är en svår problematik, men det gäller att hitta en balans så att man inte bara hänger upp sig på vad som är effektivt utan att man bottenar i jämställdhetsagendan. När vi sålde in det enbart som ett operativt medel såg vi ett problem i det nationella perspektivet.”¹⁷¹

Alnebratt och Rönnblom menar att det som borde handla om förändring av könade maktrelationer ofta handlar om kunskapen om dessa. De menar att det inte räcker med kunskap för att förändring ska ske. De anser snarare att det handlar om svårigheten i att styra de byråkratiska förhållandena som jämställdhetsintegreringen i offentlig sektor hamnat i. Alnebratt och Rönnblom förklarar att idén om jämställdhetsintegrering finns kvar, men snarare som ett *vad* och inte som ett *hur* eller *varför*. *Varför* har blivit en icke-fråga och *hur* har blivit en fråga om metoder och verktyg i ett byråkratiskt system.¹⁷² Alnebratt och Rönnbloms resonemang är intressanta i sammanhanget då jag upplever handboken som målfokuserad på implementeringen av resolution 1325 och samtidigt tydlig i sina riktlinjer för hur handboken ska fungera som just ett verktyg för detta. Dock menar jag att handbokens svar på *varför* uttrycks som kvinnors funktion snarare än de orättvisa förhållandena. *Varför* har förflyttat sig längre från vad som är rätt, till vad som gynnar Försvarmakten ur olika aspekter. Precis som Egnell beskriver det så går den militära verksamheten från vad som är *rätt* till vad som är *smart* att göra.¹⁷³ Helené Lackenbauer beskriver också sin syn på problematiken:

”Jag är personligen kritisk till att man använder det som ett medel för jag tycker att det är ett mål. För mig är det ett grundläggande fundamentalt fel att använda det som medel, men man gör det ofta även i andra sektorer – biståndsvärden bland annat. Men det man vill uppnå är ju egentligen: ökad jämställdhet.”¹⁷⁴

¹⁷¹ <http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16-11-17), föreläsning från 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

¹⁷² Alnebratt & Rönnblom, 2016, s. 123.

¹⁷³ Egnell, 2016, s.74.

¹⁷⁴ Intervju med Pontus Weström, Försvarmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

Dock kan man resonera kring att det fortfarande är positivt att det har resulterat i en steg framåt för Försvarmaktens jämställdhetsarbete, trots att man har behövt kompromissa och argumentera för behovet på annat sätt än det intrinsikala perspektivet. Pontus Weström kommenterar också förhållandet mellan mål och medel:

”Det finns en produkt, handboken, som vi kan bygga vidare på och revidera. Det är viktigt att ha en referens att stå på. Sen finns det alltid folk som kommer tycka olika om den. Så får man som redaktör kompromissa.”¹⁷⁵

Vad gäller denna aspekt finns det alltid en avvägning för hur man ska tolka resultat. Att handboken ens existerar är positivt, i förhållande till det motstånd som har funnits. Samtidigt måste man fortsätta sträva efter strategier som fokuserar på jämställdhet enbart som ett mål.

Alnebratt och Rönnblom menar att jämställdhetsintegrering som strategi införts under en period där styrningen av politiska strategier börjar efterlikna marknadslänkande former. Termen ”New Public Management” där offentlig sektor applicerar liknande strategier som finns inom privat sektor och näringsliv gör sig synlig. Där fokuserar styrformerna mer på utvärderingssystem och fokus på resultatmätning. Detta är intressant ur den aspekten att jämställdhetsintegrering annars sammanlänkas med idealistiska synvinklar om rättvisa och moral. Alnebratt och Rönnblom menar att det blir problematiskt när idealistiska tankar om rättvisa ställs mot den tydliga motsatsen om vinstintresse, framgång och resultatförväntan.¹⁷⁶ Ställt mot Robert Egnells perspektiv om att acceptera militärens grundteori och på ett konstruktivt sätt anpassa jämställdhetsintegreringen utifrån militärens eget intresse,¹⁷⁷ blir kompromissen det intressanta att beakta. Denna faktor har förmodligen påverkat hur förhållandet mellan jämställdhet som medel och som mål uttrycks på ett oproportionerligt sätt.

¹⁷⁵ Intervju med Pontus Weström, Försvarmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

¹⁷⁶ Alnebratt & Rönnblom, 2016, s. 12-13.

¹⁷⁷ Egnell, 2016, s. 74.

Referenser

Litteratur

Anebratt, Kerstin & Rönnblom, Malin, *Feminism som byråkrati*, Leopard förlag, 2016.

Bacchi, Carol, *Analysing policy: What's the problem represented to be?*, Frenchs Forest: Pearson, 2009.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur, 2012.

Bletsas Angelique, Beasley, Chris (ed.), *Engaging with Carol Bacchi - Strategic Interventions and Exchanges*, Coveney, John, University of Adelaide Press, 2012.

Cohn, Carol, *Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?*, Boston Consortium on Gender, Security and Human Rights, Working Paper No. 204, 2008.

Connell, Raewyn, *Om genus*, 2:a upplagan, översättning Charlotte Hjukström och Anna Sörmark, Polity Press Ltd, Cambridge, Daidalos AB, 2009.

Egnell, Robert, *Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace, and Security*, PRISM, 2016.

Egnell, Robert, Hojem, Petter, och Berts, Hannes, *Implementing a Gender Perspective in Military Organisations and Operations - The Swedish Armed Forces Model*", Uppsala universitet, 2012.

Enloe, Cynthia, 2007, *Globalization and Militarism: Feminist make the link*, andra upplagan, Rowman & Littlefield, 2016.

Fangen, Katrine & Sellerberg Ann-Mari (red.), *Många möjliga metoder*, Studentlitteratur, 2011.

Fourth World Conference on Women, *Beijing Declaration and Platform for Action*, Beijing, China, September, 1995.

Försvarsmakten, *Handbok Gender - Teoretiska grunder och ledarskap (1:1)*, (H Gender1-1 2016) 2016, publikationsnummer: M7739-352072.

Försvarsmakten, *Handbok Gender - Genomförande (1:2)*, (H Gender1-1 2016) 2016, publikationsnummer: M7739-352072.

Försvarsmakten, *Handbok Gender - Typscenarier (1:3)*, (H Gender1-1 2016) 2016, publikationsnummer: M7739-352072.

Försvarsmaktens handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2015-2018, 2015-09-25, FM2015-15593:1.

Hirdman, Yvonne, *Vad bör göras? Jämställdhet och politik under femtio år*, 2014.

Johannessen, Asbjorn & Tuft, Per Arne, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, Liber AB, 2003.

Lindholm, Kristina, (red.), *Jämställdhet i verksamhetsutveckling*, Studentlitteratur, 2011.

Nordic Center for Gender in military operation, Swedish Armed Forces, ”UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security- Summary and Extracts for Military”, 2016-05-01.

Regeringskansliet, Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016–2020, 2016, artikelnummer 16.024.

Sjoberg, Laura, *Gender, War, and Conflict*, Polity, 2014.

Stanley, Liz, i Jackson, Stevi & Scott, Sue (ed.), *Gender: A sociological reader*, 2002.

Third World Conference on Women, Report of the world conference to review and appraise the achievements of the United Nations decade for women: *Equality, development and peace*, Nairobi, 15-26 July, 1985.

Thomsson, Heléne & Elvin-Nowak, Ylva, *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, Albert Bonnier Förlag, 2003.

United Nations Security Council Resolution, UNSCR 1325, S/RES/1325(2000), October 31, 2000.

Valenius, Johanna, *A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations*, International Peacekeeping, Routledge, 14:4, s. 510-523, 2007.

Internetkällor

<http://cco.ndu.edu/About.aspx> (hämtad 2016-10-22)

<https://www.foi.se/kunder--partners/foi-och-forsvaret.html> (senast hämtad 2016-11-26)

<http://www.genusfokus.se/om/> (hämtad 2016-10-22).

<http://www.svd.se/utredning-varnplikten-tillbaka-2019--for-bade-kvinnor-och-man> (hämtad 17-01-06).

Andra källor

Intervju med Pontus Weström, Försvarsmakten och Helené Lackenbauer, FOI, Försvarsmaktens Högkvarter den 29/11 2016, kl. 08.30.

Föreläsning med Martina Lindberg.

<http://www.fuf.se/2016/10/24/film-resolution-1325-internationellt-forsvarsarbete/>, (senast hämtad 16 -11- 17), Föreläsning 2016-10-24, kl. 18.00, FUF:s kansli, Karlbergsvägen 66 A.

Bilaga - Intervjuguide

- 1) Hur har dialogen kring utformningen av H Gender sett ut? (Varför och hur startade idén och vilka var med i arbetsgruppen?)
- 2) Vilken utgångspunkt har teorin och begreppsdefinitionerna? (Utgår teorin från tidigare forskning eller specifika teoretiker/perspektiv inom området?)
- 3) Vilka möjligheter skapar integreringen av genderperspektiv i verksamheten? (Både nationellt och internationellt).
- 4) Finns det motsättningar eller problem med integrering av genderperspektiv i verksamheten? (Både nationellt och internationellt).
- 5) Finns det en konkret anledning till att begreppen "gender" används och särskiljer sig från begreppen "genus" och "jämslälldhet" (som båda finns definierade i H Gender)?
- 6) Syftar begreppet "gender" att användas som jämställdhetsintegrering eller genusintegrering eller är det ett samlingsbegrepp?
- 7) Anser du/ni att H Gender ger utrymme för icke-binära eller transpersoner att identifiera sig med teorin, genomförandet eller typscenarierna?
- 8) Har ni märkt någon specifik reaktion efter att H Gender publicerades? (Intern och externt).
- 9) Hur kommer fortsatt arbete med H Gender att utformas? (Implementering och uppföljningsarbete).
- 10) Vad är målsättningen med H Gender? (Vilka resultat förväntar ni er att se vid eventuell uppföljning?).